

DET STORSLÅEDE OG DET NÆRE
Bispebjerg Torv og Frederiksborgvej

KONKURRENCEFORSLAG
August 2023 BOGL NIRAS SUBSTRATA

Det sidste halve år har vi ladet os fordybe og opsluge af Bispebjerg. Det er et sted, vi allerede kender godt, et sted vi i forvejen ofte kommer og bevæger os igennem. Det har derfor været en stor oplevelse at genopdage Bispebjerg, fordybe os i kvarteret og opdage den rigdom, som stedet rummer. Vi har travet op og ned ad Frederiksborgvej, gået lange, langsomme ture på kirkegården, opdaget de mange små hemmelige haver, ladet os fortabe os i det smukke kirkerums enkelthed – og kompleksitet – og nydt den næsten sydlandske stemning på torvet, mens vi har betragtet og beundret petanquespillernes fællesskab og smittende entusiasme. Vi har læst, analyseret, diskuteret, tænkt og ikke mindst tegnet. Vi har nørdet mursten og talrækker, buer og petanquebaner, ensretning, dobbeltretning og trafikshastighed. Og jo mere vi er gået i dybden, jo mere fascinerede er vi blevet af Bispebjerg. Bakken, kirken, haverne, boligerne, hverdagslivet og alle de tanker, der har gjort stedet til et virkelig særligt – og virkelig smukt – kvarter i København.

Al den viden, alle disse stemninger og alle sansninger danner grundlaget for forslaget her. Bispebjerg blev bygget ud fra en radikal tro på at kunne bidrage til en sundere, smukkere og bedre fremtid. Og vi har arbejdet for at lave et forslag, der viser, hvordan Bispebjerg også i fremtiden kan være et eksempel på nytænkende arkitektur med det gode hverdagsliv i fokus. Vi viderefører disse grundlæggende tanker og præmisser på forskellige måder – men vigtigst af alt gennem et nænsomt helhedsgreb, der passer ind i kvarteret. Et forslag der både er drastisk og fintfølende, hensynsfuldt og forandrende, så Bispebjerg også om 100 år kan stå som et eksempel på drømmen om en bedre fremtid.

Rigtig god læselyst.

På vegne af hele teamet

Jens Linnet

INDHOLDSFORTEGNELSE

De oprindelige intentioner og vores vision	4
Hovedgrebet.....	6
Planen	8
Landskabelige og kulturhistoriske fortællinger	10
Forslaget.....	20
Trafik	24
Bispebjerg Torv	26
På Bjerget og Grundtvigskirken.....	30
Frederiksborgvej	32
Bispebjerg kirkegård hovedindgang	36
Haven	40
Hjørneindgangen.....	42
Muren.....	44
Tryghed og belysning	44
Beplantning og biodiversitet	45
Byliv og stemninger.....	46
Inddragelse	47
Robusthed	47

Grundtvigskirken og Bjerget under opbygning /Foto xxx

Grundtvigskirken udateret, Foto KK

Bispebjerg før byen omfavnede kvarteret

Bispeparkens placering i terrenet 1951

Drømmen om en bedre fremtid

Bydelen Bispebjerg blev udviklet i en tid præget af store forandringer. Nye internationale arkitektur- og planlægningsidealer og nye konstruktive principper inden for byggeriet blev i det 20. århundredes første halvdel, sammen med nye byggematerialer, omsat i et lokalt forankret byggeri. Her søgte man at indpasse formsproget og de nye funktioner til stedets særlige topografi.

Et arkitektoniske og topografisk højdepunkt i området er Grundtvigskirken, der kroner Bispebjerg Bakke og som et af få danske moderne bygningsmonumenter har opnået international anerkendelse og er en destination for arkitekturinteresserede – også langvejs fra.

På Bispebjerg kan man den dag i dag tydeligt se konturerne af det tidlige 20. århundredes velfærdsdrømme. De mennesker, som byggede Bispebjerg, havde en vision om at skabe bedre livsforhold for almindelige mennesker i en moderne verden. Man drømte og byggede stort både for sin egen samtid og for fremtiden – også selvom man ikke i alle henseender var i stand til at forudse og lægge til rette for udviklingen¹.

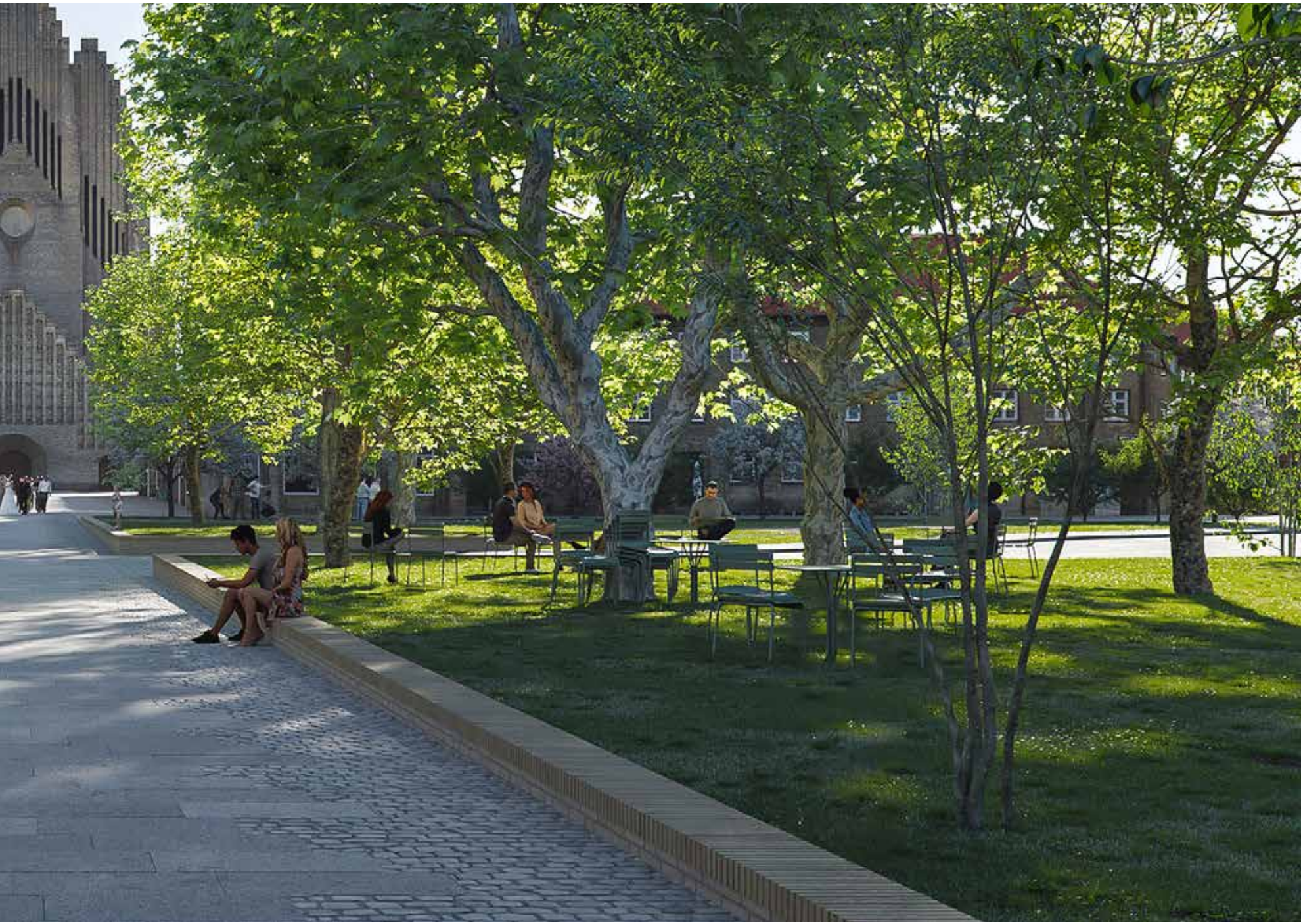
Som dengang, hvor Bispebjergs udbygning for alvor tog fart, står samfundet i dag også overfor store forandringer. Nu i form af klimaforandringer, ulighed, segregering og demografiske ændringer. Det er igen svært – hvis ikke

umuligt – at forudse, hvordan det vil forandre vores og vores efterkommeres liv. Vi mener derfor, at fornyelsen af Bispebjerg Torv og Frederiksborgvej skal bygge på en vision, der ligner den man havde dengang.

Vores drøm for området handler om at bygge videre på og styrke de sanselige og grønne værdier. Den handler om at styrke koblingerne på tværs og at skabe gode rammer for det fortsatte liv i området, så fællesskaberne kan gro og menneskene trives.

Områdets byrum er afgørende for, at drømmen kan gøres til virkelighed og man kan få skabt de trygge og smukke rammer, der på en gang løfter stedets

kulturarv og danner gode rammer om det levede liv. Både for dem som bor og arbejder her og for andre som færdes i området eller ønsker at besøge det.

¹Steen Petersen, A. (1997). Som i ét stof: En fortælling om Grundtvigskirken og dens bygmester (2. udgave). Gyldendal.

På Bisbjerg Torv troner den ikoniske Grundtvigs kirke – et af Danmarks største, arkitektoniske værker med UNESCO-potentiale – ved siden af boligområder, hvor hverdagen eksisterer og fungerer. Kirken ligger som et monument midt i det gode hverdagsliv og er et vartegn for en ny tid – et midtpunkt i velfærdsbyen, en medspiller i den nye fremtidsro. Stedet er både en destination og et hjem. Dobbeltheden er en vigtig del af stedets identitet og potentiale. Og vi arbejder derfor med greb som fremhæver stedets særegen-
hed, men samtidig skaber en bedre sammenhæng i området og opererer i en menneskelig skala.

Det storslåede og det intime skal fungere side om side og understøtte hinanden. Her skal være trygge, grønne og herligere. Bilerne skal fylde mindre, så beboere, besøgende, bylivet og biodiversiteten kan fylde mere. Meget mere. Til at opnå det bruger vi kulturarven og Bispebjergs historie som løfte-

stang og pejlemærke.

Vi har udviklet en stærk landskabsramme, der danner en robust struktur, der er genkendelig og strukturerende for hele området. Landskabsrammen består af en fortsættelse af alléen på Frederiksborgevej og en kant af lave, blomstrende træer, der løber langs alléen og omfavner og omkranser Bispebjerg Torv og kirken. I et markant, men nænsomt helhedsgreb samler vi på den måde torvet og vejen. Målet er at skabe et grønt og frodigt koncept i tråd med tankegangen fra C. Th. Sørensens tid, hvor der samtidig er fleksibilitet til nemt at indarbejde de aktiviteter og funktioner, borgerne efterspørger i dag – og i fremtiden.

Aksen mellem Grundtvigskirken og kirkegården er central for anlægget, og vi fører den uforstyrret som en gennemgående granitflade fra kirken til poppelalléen ud mod horisonten. Rundt om Grundtvigskirken etablerer vi en granitflade, så den fantastiske bygning

lander smukkere. Granitfladen skal blive en naturlig forlængelse af kirken – dens landskabelige pendant, man næsten tror har været der siden kirkens opførelse. Bispebjerg Torv samles med en uddelvis af klinkbelægningen hele vejen omkring Bispebjerg Torv, der giver plads til nye, sociale aktiviteter og funktioner. Hastigheden på Frederiksborgvej sænkes til 40km/t og midt i akseu over torvet indsnævreres og sænkes vejen, hvilket nedtoner bilene og samler torvet visuelt. Fra Dansekapellet mod syd enbrejter vi vejen. Længs de to sydøstlige byggeleser på Frederiksborgvej anlægger vi et bredt parkstrøg med mere fokus på og plads til cyklist, gående, siddende og legende.

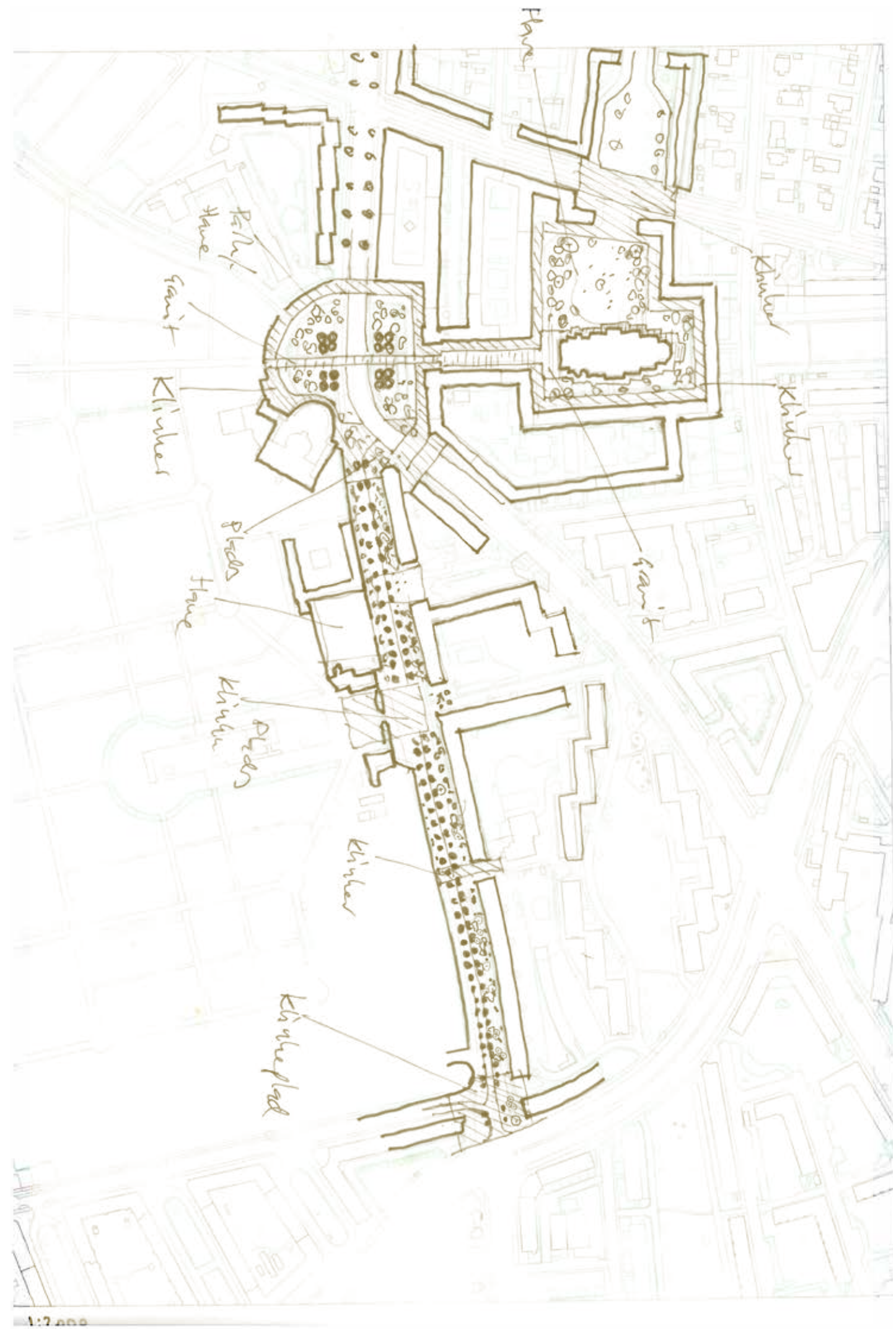
Foran Hovedindgangen til kirkegården anlægger vi en stor klinkeplads med et vandspejl, hvor børn kan sætte små både ud. Vi planter træer og placerer fritstående møbler, så pladsen lægger op til, at folk selv rykker rundt og bruger området, som de vil.

Klinkebelægningen fortsættes over Frederiksborgvej, så der etableres et opmærksomhedsfelt og en nærhed til butikkerne på den anden side.

Æblehaven der ligger nord for Hovedindgangen inddeler vi i to. Den omdannes til en affluktet sorghave og en åben tehave. Tehaven er tilgængelig gennem en ny åbning i kirkegårdsmuren, mens sorghaven er knyttet til kirkekontoret. Tehaven skal være et roligt, stille og anderledes byrum, hvor folk fra Bispebjerg og resten af København kan tage hen for at læse, sidde, spise og selvfølgelig drikke te.

I det sydlige hjørne har vi lavet en hjørneindgang, hvor en bred trappe fører op til kirkegården. Her er københavnerbænke, blomstrende træer og en lille plads anlagt i klinker. Hjørnet bliver på den måde en ny indgang og et nyt, lille byrum.

Den landskabelige ramme

En af vores første skitser af hovedgrebet

PLANEN

Det storslåede og det nære

En vigtig del af Bispebjergs identitet og potentiale ligger i dobbeltheden mellem det storslåede og det intime – det rituelle og det hverdagslige. På bakken mødes det monumentale og menneskelige. Det vilde og det styrede. Her er traditioner og en fremadskuende arkitektur. Storslåede akser og intime haver. Turister og skolebørn. Omkring Grundtvigskirken udfolder der sig et levende hverdagsliv med petanque, parkerede cykler og vink til naboen. Kontrasterne fremhæver hinanden, eller som Thomas Viggo Pedersen skriver, sætter de lave rækkehuse menneskelig skala på kirken og bringer den i dialog med hverdagslivet¹.

Blandingen af landskaber, bebyggelser

og stemninger i kombinationen med de gennemgående materialer er med til at gøre Bispebjerg Torv og Bakke og Frederiksborgvej til et meget anderledes – og ret fantastisk – sted i København.

Vi har anvendt denne dobbelthed i et greb, der arbejder med at skabes en enkel geometri, der understøtter de formelle akser ind til kirken. Mellem akserne skaber vi grønne park- og byrum, der definerer akserne, skaber gode byrum i øjenhøjde og samtidigt skaber en bedre sammenhæng og helhed i området. Langs Frederiksborgvej løber den formelle og strukturerende allé ved siden af lave, blomstrende træer. De stramme, præcise, formelle akser ind til kirken holdes fri, hvilket gør, at

kirken forbliver et pejlemærke. Særligt akserne mellem kirkegården og kirken bliver strammet op og præciseret, så den skaber en visuel og fysisk forbindelse fra kirken til Poppelalléen. Akserne er vigtige og understreger Grundtvigskirkens monumentalitet og placering i terrænet. Kirken kan ses fra mange steder i byen, men “når man nærmer sig Bispebjerg bliver den væk for én, indtil man ganske pludselig står foran dens vældige facade”. (Pedersen, 2020, s. 519) – og dette træk har vi søgt at bevare.

Dobbeltheden er tydelig og målet med vores landskabsplan er at fremhæve og styrke den, så de to modsætninger kan fungere endnu bedre sammen.

Dobbeltheden – modsætningerne – kan ikke “tegnes frem”, men er en grundforståelse, vi har ladet os styre af i vores proces. En vigtig del af denne dobbelthed er det velfungerende hverdagsliv. Bispebjerg skal ikke (kun) være et levende museum for arkitektur- og murstensinteresserede, men også et trykt, socialt og indbydende kvarter, hvor man har lyst til at gå tur, sætte sig og vende tilbage. Heldigvis er Bispebjerg beviset på, at begge dele kan fungere sammen og i vores forslag, bruger vi det storslåede til at indramme det nære.

¹Pedersen, T. V. (2020). Grundtvig Kirke. (1. Udgave). Forlaget Vandkunsten.

Det har været vigtigt for os at se tilbage, finde og forstå de tanker, som ligger til grund for udviklingen af Bispebjerg Bakke, Grundtvigskirkens arkitektur og byplan.

Vi har besøgt, analyseret og læst om området og har noteret os en række kulturhistoriske træk, der er betydelige kendetegn for både arkitekturen og landskabet. Det gælder blandt andet den historiske udvikling, topografien og terrænet, de mange akser og alléer, materialerne og Frederiksborgvejs historie som Danmarks første konge-

vej. Kulturhistorien fortæller os meget om områdets egenart som et fremadskuende sted, og den bliver uddybet i det følgende. Det gør den, fordi det er afgørende at kende fortiden for at kunne udvikle Bispebjerg til fremtiden.

Vi har kortlagt en række landskabelige og kulturhistoriske fortællinger, som har formet vores forslag. I det følgende afsnit kan I læse vores analyse af syv landskabelige og kulturhistoriske fortællinger, og hvordan vi har arbejdet med dem.

Historisk udvikling

Navnet Bispebjerg stammer fra Bispebjerg, der betyder bakken, hvor køerne bisser. Før de almene boligbyggerier, kirkegården og kirken blev bygget, var der køer på bakken, der lå langt ude for byen. Men mellem 1920’erne og 1950’erne voksede København og særligt Bispebjerg eksplosivt. I kølvandet på to verdenskrige var der ikke alene brug for nye boliger men også for nye måder at organisere livet i byen på.

De store forandringer, som i begyndelsen af det 20-århundrede fandt sted overalt i samfundet, afspejler sig på alle måder i områdets planlægning og arkitektur. Bispebjerg blev bygget i en tid præget af optimisme og nye måder at se verden på. Formsproget blev tilpasset de nye materialer og datidens arkitekter arbejdede for en mere teknisk tilpasset arkitektur. I USA byggede

man skyskrabere; i Tyskland fødtes en ny funktionalisme; i Schweiz arbejdede Corbusier med flytbare vægge.

Bispebjerg blev bygget ud fra en stor tro på fremtiden og en vilje til at skabe bedre, sundere og mere praktiske boliger. Men hvor man i udlandet eksperimenterede med nye materialer og en teknisk tilpasset arkitektur, blev Bispebjerg udviklet i mødet mellem gode, traditionelle materialer og godt håndværk og en moderne arkitektur og tankegang.

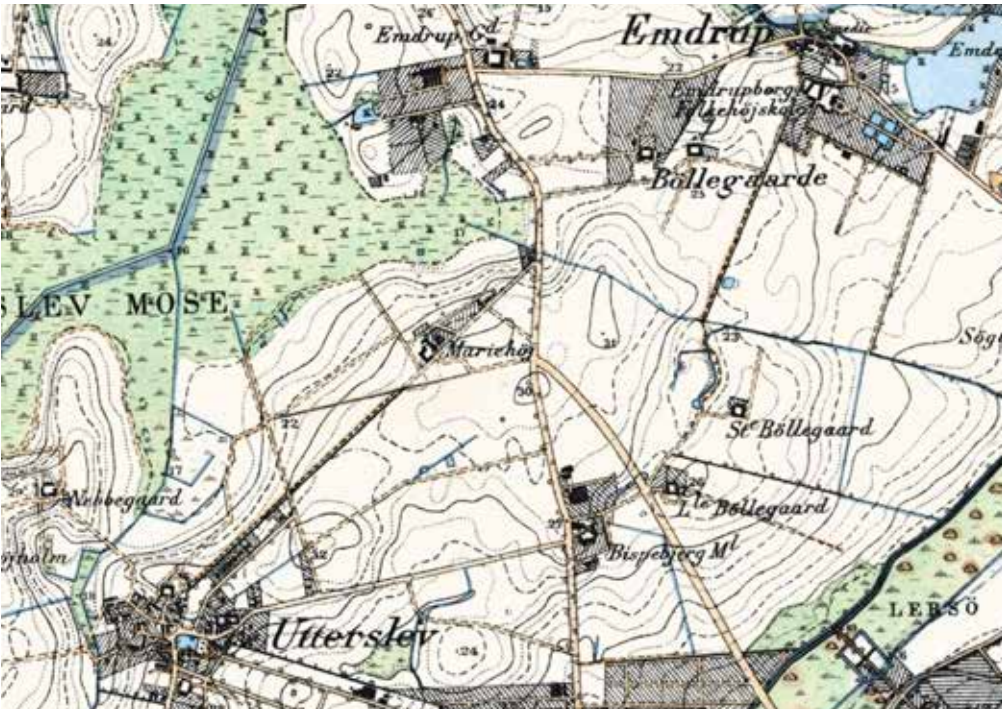
Området udsprang fra en drøm om at skabe en bedre fremtid for almindelige mennesker. Et godt eksempel på denne ambitiøse planlægning er det ikoniske, almene boligbyggeri, Bispeparken, der i højere grad end tidligere tilgodeså menneskelige og sociale behov i den

fysiske planlægning. Her blev etableret lokale legepladser, og der var tænkt over nærheden til skole, transport og indkøb. Bebyggelserne i Bispebjerg består af åbne parkbebyggelser, der er vendt, så de får størst mulig mængde lys og luft. Ved bygningerne ligger et landskab C. Th. Sørensen mange steder har stået for med haver, træer og smukt beplantede fællede. Det understreger at, Bispebjerg ikke skulle være “så retvinklet som i enevældens tid, men følge naturen i terrænet og solens gang” (Pedersen, 2020, s. 518).

Fra 2016-2019 var Bispeparken placeret på den såkaldte Ghettoliste, men en fælles indsats mellem beboere og Boligselskabet FSB betyder, at det almene byggeri ikke længere bliver beskrevet som en “ghetto”. Boligerne er – formentligt på grund af deres dejli-

ge beliggenhed og smukke lys – meget populære, og ventelisten for at flytte ind er lang. Her bliver holdt en årlig høstfest, en juletræsfest og tilbudt gratis danskundervisning. For de yngre er her en ungdomsklub – og for de ældre en pensionistklub.

Kort sagt, så er her et engageret og mangfoldigt liv omkring Bispeparken, der på mange måder afspejler de oprindelige visioner for området: At sikre at alle mennesker får adgang til en sund og god bolig tæt på grønne omgivelser. I fremtiden skal dette styrkes, når omdannelsen gør Bispebjerg endnu grønnere og tryggere, så det sociale liv i højere grad kan få plads på torvet og gaden.

Kort fra 1842-1899 -Køerne bisser på markerne

Bispebjerg 1766

Utterslev mose

Grundtvigs Kirke set fra Frederiksborgvej, 1940

Bispebjerg kirkegård, 1928

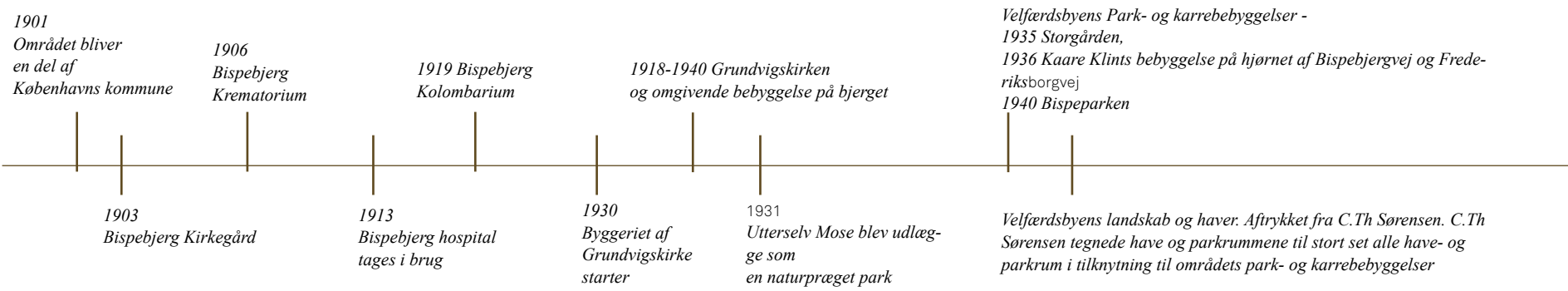
Kort fra 1940

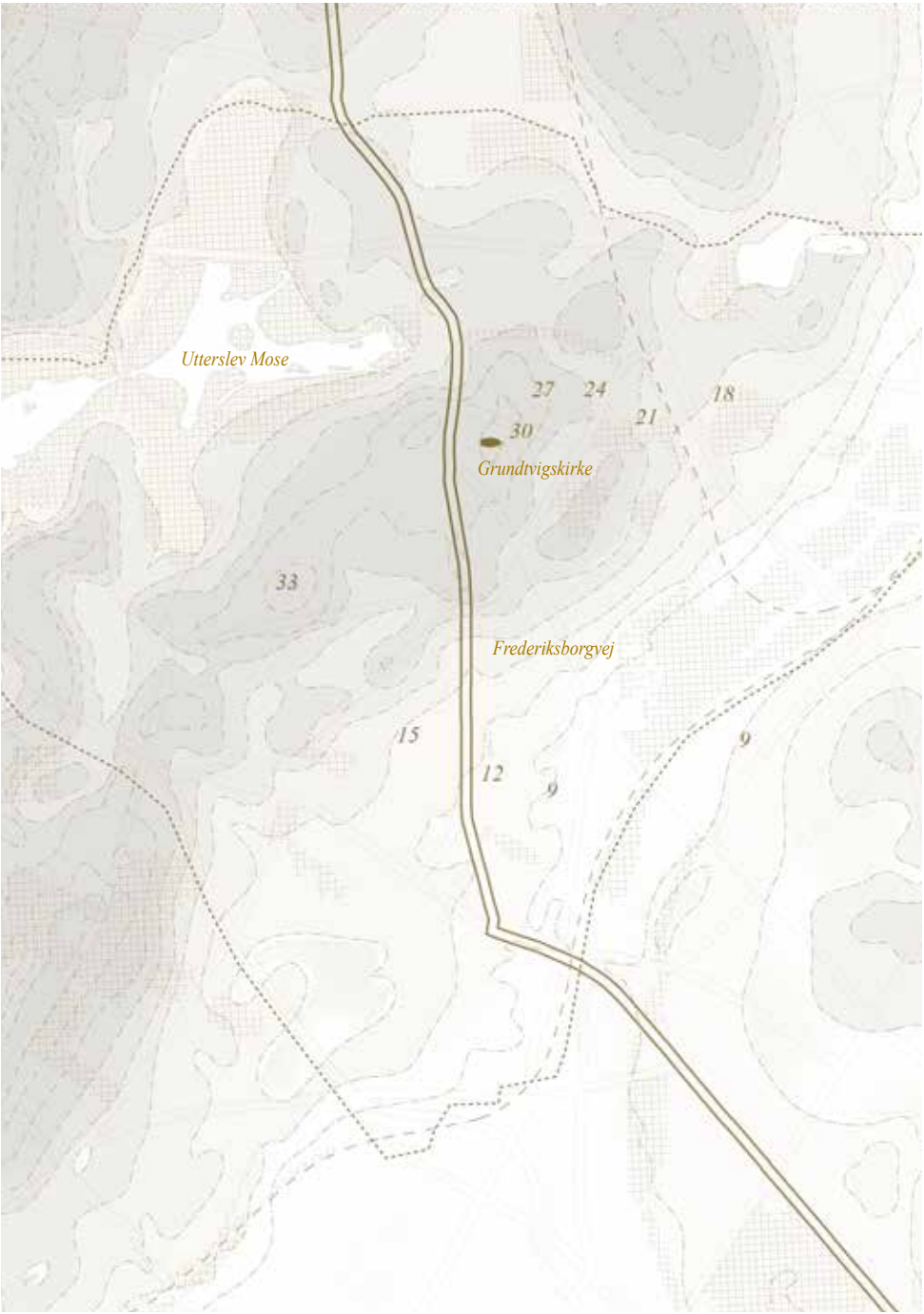
Bispebjerg Torv, 1968

1903 Kirkegården anlægges

¹Pedersen, T. V. (2020). Grundtvigs Kirke. (1. Udgave). Forlaget Vandkunsten.

topografisk kort 3m kurver

Topografi

Grundtvigskirken og Bispebjerg Torv er placeret på toppen af Bispebjerg bakke, der er et af Københavns højeste punkter. Kirken skulle være et kulturelt pejlemærke, som kunne ses langvejs fra, og Frederiksborgvejs bratte stigning op af Bispebjerg Bakke har været afgørende for, hvor de store og monumentale bebyggelser og landskabsanlæg blev placeret: Kirkegården, kirken og de tilhørende akser og ikke mindst placeringen af velfærdsbyens park- og karrebebyggelser.

Bygningerne i området er tilpasset det bakkede terræn på en smuk og indlevelsesrig måde. Arkitekterne bag Bi-

separken har gjort sig umage for at få bygningerne til at følge terrænet, hvilket fremhæver bakken og den dramatiske topografi. I stedet for at forsøge at udjævne bakken eller lave en voldsom bearbejdning af terrænet ved f.eks. at bygge terrasser, har arkitekterne udnyttet højdeforskellene, så bygningerne, der ligger lavest i terrænet, er højest. Man kan f.eks. se dette på Bispeparken, hvor alle indgange er i forskellige niveauer, der følger terrænet, og tagene ikke hælder med bakken.

Det har den subtile effekt, at man, når man kommer fra Nørrebro og bevæger sig op af Bispebjerg Bakke, ikke

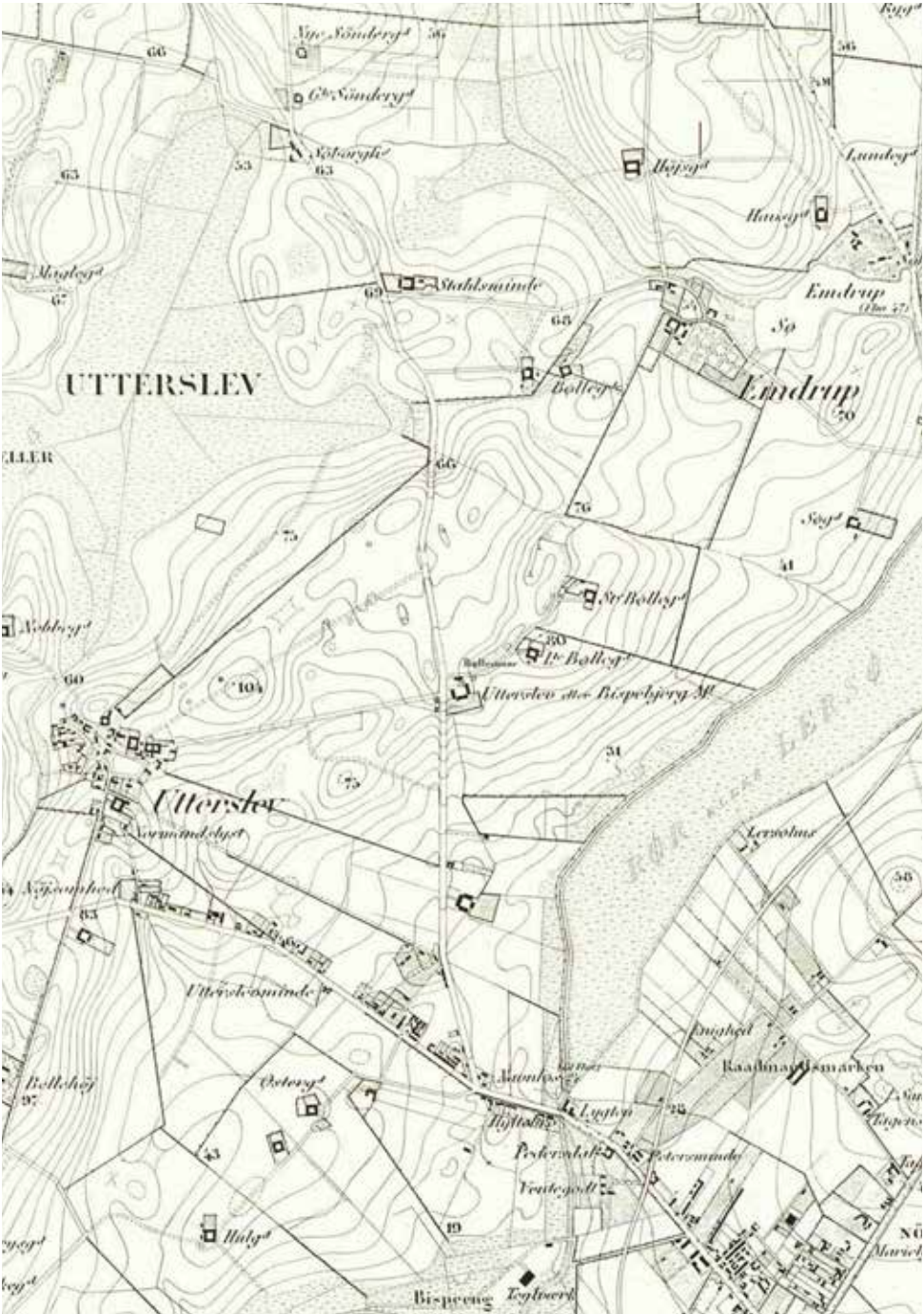
Frederiksborgvej - Den første kongevej anlagt fra København til Frederiksborg

opdager kirken, før man er på klos hold af den. Med andre ord har forholdet mellem topografi, infrastruktur og byplangreb haft en stor betydning for udviklingen af Bispebjergs arkitektoniske identitet. Vi ser topografien, som en vigtig del af grundlaget for hele områdets udtryk. Derfor forsøger vi at lave greb, der ikke forstyrrer topografien, men indpasser sig.

Den første kongevej

Frederiksborgvej følger den oprindelige kongevejs trace, der blev anlagt af Christian 4. i 1600-tallet og var landets første anlagte kongevej. Den skulle sikre, at kongen kunne komme hurtigt og let fra København til Frederiksborg Slot i Hillerød, og er et af de første, vigtige kulturhistoriske spor i projektområdet.

Traceen blev lagt, så den fulgte terrænet og i størst mulig grad styrede uden om moser, søer og lavtliggende enge, så kongen kunne komme tørskoet forbi alle de vådområder, der lå på strækningen mellem København og Frederiksborg. Næsten 200 år efter vejen blev

1854 - Kongevejen gennem det kuperede landskab mellem Utterslev Mose og Lersøen

anlagt, besluttede Frederik 5. at bygge en hovedvej omkring kongevejen, og han lagde dermed kimen til den vej, vi kender i dag. De danske kongeveje var typisk stensatte og indrammet af alléer, og Frederiksborgvej har punktvis været plantet med alléer, som det stadig er tilfældet i den nordlige del af Bispebjerg Torv, hvor der er rækker af platantræer.

I mere end 400 år har Frederiksborgvej altså været en vigtig færdselsåre gennem København. Den startede som en vej forbeholdt de kongelige – som en magtdemonstration – men har siden forvandlet sig til en vej for alle. En vigtig trafikåre mellem København og

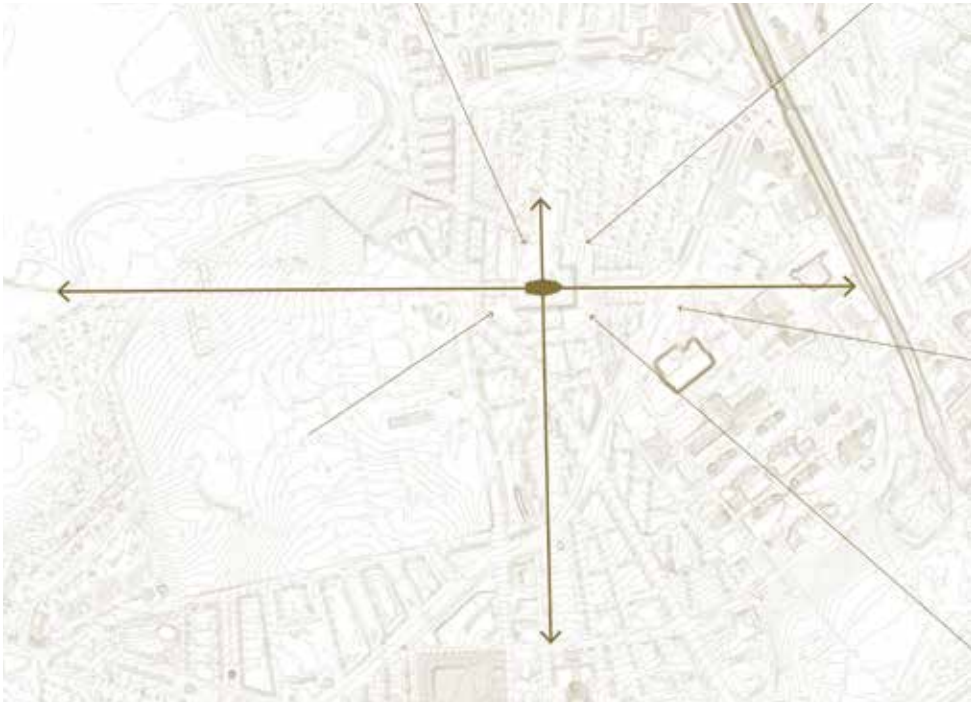
Nordsjælland og adressen på førnævnte Bispeparken, der subtilt følger vejens bue. I det 20 århundrede blev vejen udbygget til både sporvogne og biler, men den følger stadig – i store træk – den vejtrace, som har løbet her siden 1600-tallet.

Fra 1950'erne og 1960'erne og frem til i dag har Frederiksborgvej været regeret af biler. Massiv biltrafik dominerer gadebillet, men vejen er nu på vej ind i sin næste epoke, hvor vi tager byen tilbage fra bilerne. I Peder Vilhelm Jensen Klints og C. Th. Sørensens ånd vil vi i stedet give plads til byliv, mennesker og planter.

Frederiksborgvej 1941

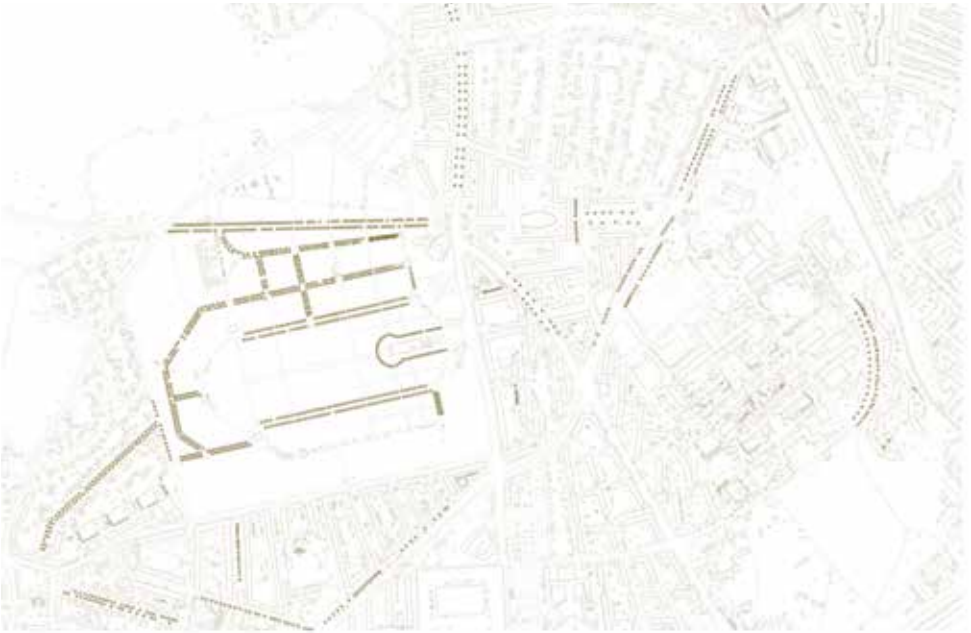
De vigtigste akser fra kirken

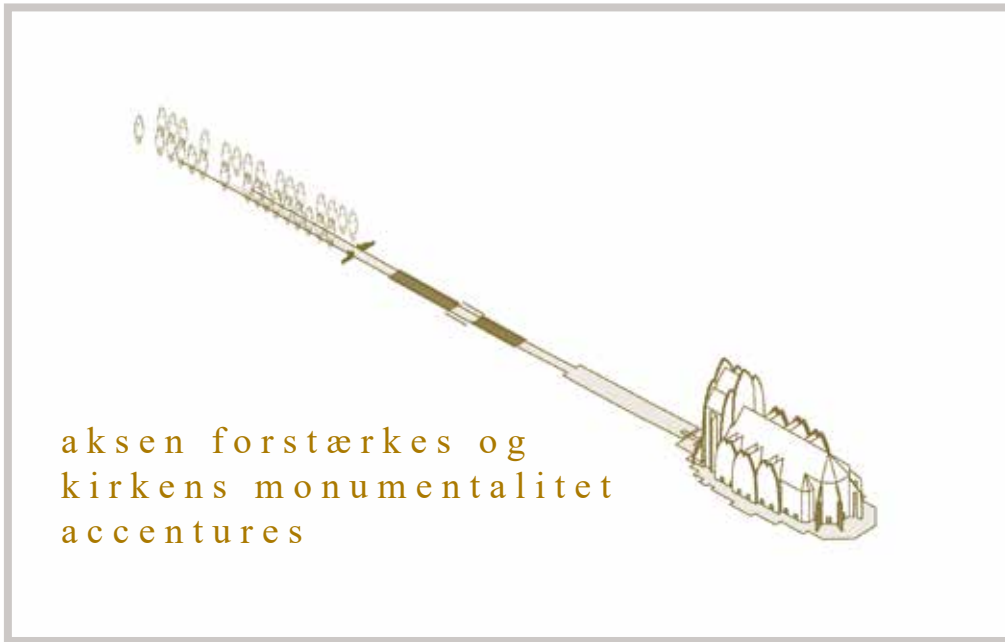
Kig til Grundtvigskirken fra kirkegårdens poppelallé /årstal

Kig ud over planen mod øst med Grundtvigskirken i ryggen /årstal

Bispebjergs alleer

Akser, alleer og lange kig

Bispebjerg kirkegård, Frederiksborgvej og Bispebjerg torv er domineret af akser, alléer og lange kig . De stramme og præcise akser mod Grundtvigskirken er markeret med plæner og allébeplantning, men er holdt fri i selve akse, så kirken kan ses fra mange steder i København.

Hovedaksen løber mellem Grundtvigskirken i øst og Poppelalleen i vest, hvor den skaber en forbindelse helt ned til Utterslev Mose. Den nord-sydgående akse løber fra kirken og til Bispebjerg parkallé gennem Jeppes allé i nord og fra kirken gennem Bispeparken til Tuborgvej i syd. På et mere detaljeret plan bliver akse afspejlet i skillelinjen

mellem kirkens midtertårn og sidetårnene, der er forlænget i mønstret i fortogets klinker, så man i princippet kan se den, når man kommer helt nede fra Bispebjerg Torv. I de store træer – og i de helt små detaljer – er akserne altså et styrende princip.

Akserne er vigtige for områdets udtryk og understreger Grundtvigskirkens monumentalitet og placering i terrænet. De skaber en kobling ud mod det åbne landskab og Utterslev Mose forenden af poppelalléen men i de andre omkringliggende områder og veje, der ikke peger ind mod kirken, er det noget andet, der fylder. Her har det som udgangspunkt altid været tanken

at skabe gode og sunde boliger med haver, parker og legepladser. Så længe akserne blev respekteret, var det også P. V. Klints ønske at etablere et grønt og frodigt kvarter med mange træer omkring kirken.

Det var en grundpræmis byplanen, at akserne og kiggene ind til kirken blev frihold, og det vil vi naturligvis også respektere i fremtiden. Derfor skal der ikke plantes store træer eller placeres bygninger, der kan bryde linjen ind til kirken.

Hemmelige haver indenfor kirkegårdens murer

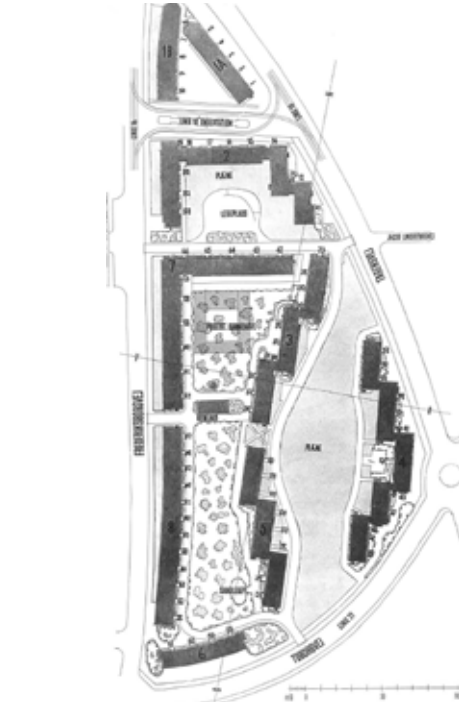
Bispeparkens frodige gårdum dyrkes fortsat

Utterslev Mose

Afslapning i Bispeparkens grønne arealer

Bispeparkens plan med de udstrakte parkstrøg

Bispebjergs forskellige grønne strukturer

Mellem det store landskab og de små haver

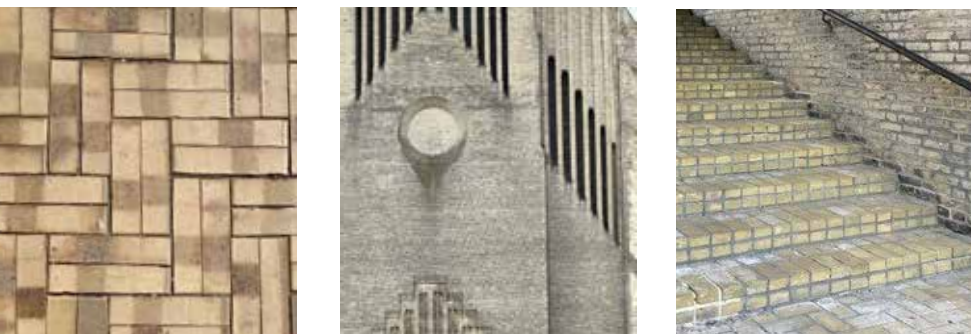
Stiller man sig op på Bispebjerg Torv har man udsigt over mange forskellige landskaber: den vilde, våde Utterslev mose, den blomstrende kirkegård, den store, åbne Lersøpark og de små, frodige haver.

På Bispebjerg Kirkegård indrammer det stringente det vilde og frodige. Her løber lave hække parallelt med høje alléer. I små, gemte haver bliver man mindet om hyggelige engelske have-landsbyer med tunge, duftende roser, der nikker bag skarpt, klippede hække.

Ved hospitalet ligger de fine, historiske, og for nyligt restaurerede, helende haver, der understreger havens potentiale

som byrum. Og bag kirkegårdsmuren gemmer der sig to gamle, stemningsfulde æblehaver.

Dette kontrastfyldte – men velfungerende – landskab, hvor det åbne, ordnede og aksiale møder det gemte, tætte og frodige har været en stor inspiration for os og danner grundlaget for vores landskabskoncept. Det ses blandt andet i kombinationen af den formelle allé og de mindre, blomstrende træer, hvor det store og høje møder igen det lave og nære.

Materialepalette på Bispebjerg Torv

Materialer

I Bispebjerg findes villaer, etagehuse, rækkehuse, Bispebjerg hospital og selvfølgelig Grundtvigskirken. Lige om hjørnet ligger Nordvests brogede kvarterer med en stor blanding af forskellige typer af boliger, erhverv og værksteder, Bispebjerg bibliotek og svømmehal. Her er både privat og alment, nyt og gammelt. Materiale-sammensætning i området omkring Grundtvigskirken er til gengæld enkel og helhedsskabende. De gule mursten binder de mange forskellige typer bygninger og byrum sammen og er med til at gøre Bispebjerg til et ikonisk kvarter. Det er faktisk svært at forestille sig området uden at tænke på små, gule og røde mursten – i kirken, bebyggelserne, kirkegårdsmuren og de mange smukke bygninger på kirkegården.

Mursten er et gennemgående materiale og på mange måder et demokratisk materiale. Det er blevet brugt til at bygge kirker, herregårde og slotte, såvel som almene boliger, industribygninger og arbejderboliger. Murstenen er en byggekalds lavet af brændt ler, som ofte er gravet op af den danske jord. Den er typisk et tilgængeligt og billigt

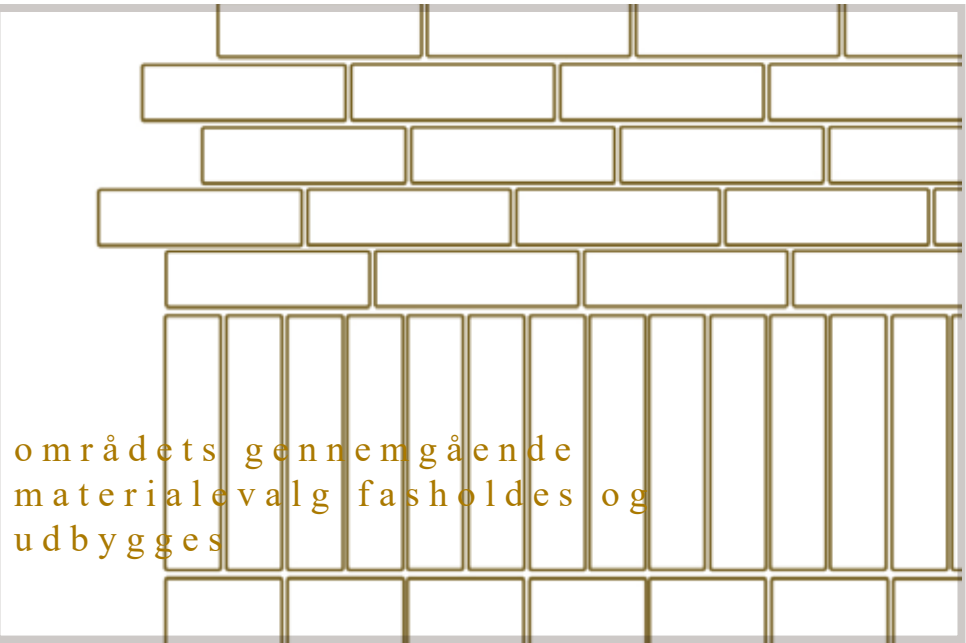
materiale, og det kan ikke understreges nok, hvor stor en indflydelse de små gule og røde mursten har haft på Bispebjergs og Grundtvigskirkens udtryk. Eller som professor og forskningschef ved Arkitektskolen Aarhus, Thomas Bo Jensen, har udtalt: "Der var aldrig nogen, der havde set sådan et gigantisk 'blow up' af en landsbykirke. Overskridelsen ligger i, at den har karakter af at være gestaltet af noget ikke-menneskeligt, og samtidig er den bare bygget med håndkraft af små, gule, danske mursten."¹.

Selvom Grundtvigskirken først og fremmest kendt for sine håndstrøgne, lyse mursten, er granit også et vigtigt materiale i bygningen. Ved første øjekast ser man mursten, mursten og flere mursten. Men kigger man godt efter og ned, opdager man, at kirken har en massiv sokkel af nordisk granit.

Granitten bliver brugt flere steder og efter sigende var nedgangene til kirkens kulkælder kendt som byens flotteste affaldsskakte, fordi trinene, der fører ned, er lavet af samme granit som kirkens sokkel. Granitten til

soklen blev skænket af bornholmere og efterfølgende frit transporteret af Det østbornholmske Dampskibsselskab. Selvom granitdetaljerne ikke er det, Grundtvigskirken primært er kendt for, er det ikke desto mindre en vigtig del af bygningens udformning og historie. Disse klassiske materialer – de gule og røde mursten og tegl og klinker og den nordiske granit – har en stor betydning for, at Bispebjerg og Grundtvigskirken stadig fremstår som et område af høj arkitektonisk kvalitet. Det er robuste, holdbare og tidløse materialer, der binder området sammen, og stadig vil stå smukt om endnu 100 år.

Derfor foreslår vi at bruge granit og gule tegl. Rundt om Grundtvigskirken vil vi som nævnt lægge en flade af granit, som vi fortsætter over Frederiksborgvej mod kirkegården. Granitten lader kirken og landskabet passe smukkere sammen og vil binde området sammen og accentuere en af de vigtigste akser igennem det. Vi vil lægge gule klinker på alle områdets pladser og udvide klinkebelægningen ved Bispebjerg torv, lægge klinker på pladsen foran Hovedindgangen til kirkegården, ved Den Lille Indgang midt på muren og på den nye, lille plads ved Hjørneindgangen.

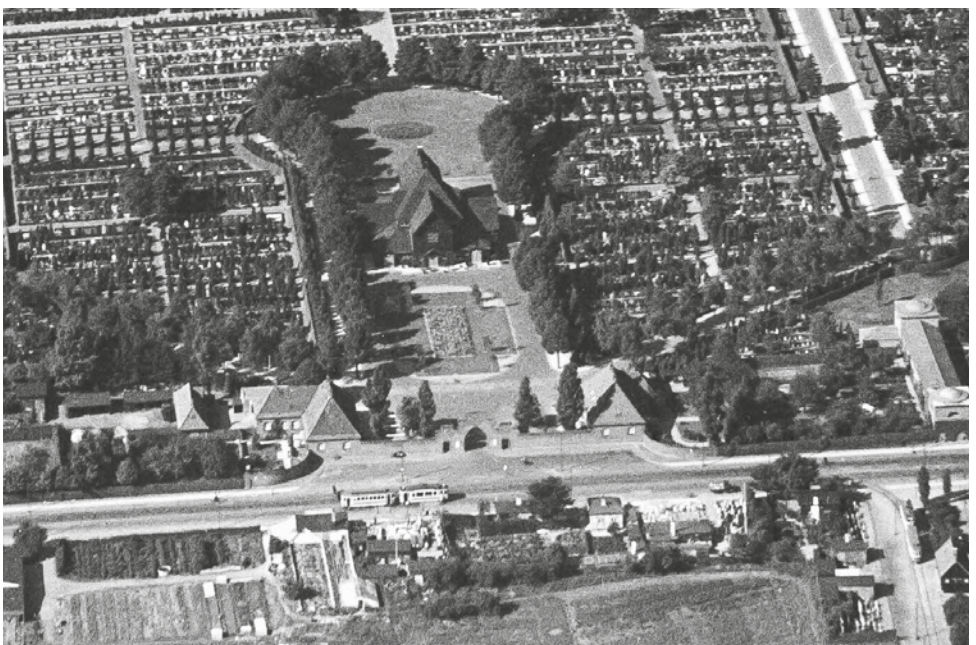
Bænk på Skoleholdervej

Murens krumning ved Dansekapellet

Perforering af muren

Den ældste del af muren ved hovedindgangen

Muren

Den røde kirkegårdsmur løber kontinuert mellem Frederiksborgvej og kirkegården og er med til at forme områdets udtryk, men ved kirkegårdens opførsel var der slet ikke nogen mur. Den blev udbygget i etaper fra starten af 1900-tallet og er omdannet senest i 2021.

Først blev stykket ved Hovedindgangen og kirkegårdens bygninger bygget, siden blev muren udbygget mod syd og til sidst kom stykket mod Skoleholdervej. Denne del var et aktiveringsprojekt i forbindelse med krigen. For nyligt er muren igen blevet bearbejdet på Skoleholdervej, hvor der er tilføjet en ny markant indgang og derudover

perforeringer, bænke og træer. Hullerne i muren og den nye indgang gør kirkegården mere tilgængelig uden at ødelægge murens udtryk som en lang ubrudt linje.

Den smukke mur har altså været igennem en lang udvikling i mere end 100 år, og nu skal den endnu engang omformes. Den skal ikke længere være en barriere ind til kirkegården, men lade forbi passerende kigge ind og besøge den fra den nye indgang i det sydlige hjørne. Nye københavnrbænke, små pladser og pergolaer betyder desuden, at man kan sidde op ad muren i morgensolen og se livet suse forbi på den grønne alle.

Muren set fra nord, 1941

Muren set fra syd, 1939

¹Kristeligt Dagblad (2020). Grundtvigs Kirke er historien om seks millioner mursten og murerhåndværk på ypperste klinge <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kulturhistorie/dette-er-en-historie-om-mursten>

Buer, hvælvinger, kupler, halvkugler

Bløde former former oplevelsen, når man går tur i Bispebjerg. Buer, hvælvinger, kupler og halvkugler er hele tiden nærværende, og når man først har fået øje på dem, er det svært ikke at se dem. Formen kan ses i Bispeparken, der buer svagt med vejens kurve. I de smukke, buede indgangspartier til kirkegårdsmuren, de mange fine kupler på kirkegården og på selve kirkegårdsmuren, der drejer sig langsomt. Og selvfølgelig i Grundtvigskirken loft.

De præcise buer, halvcirkler, kupler og halvkugler er med til at få området til at skille sig ud fra resten af København. De skaber en følelse af noget ekstraor-

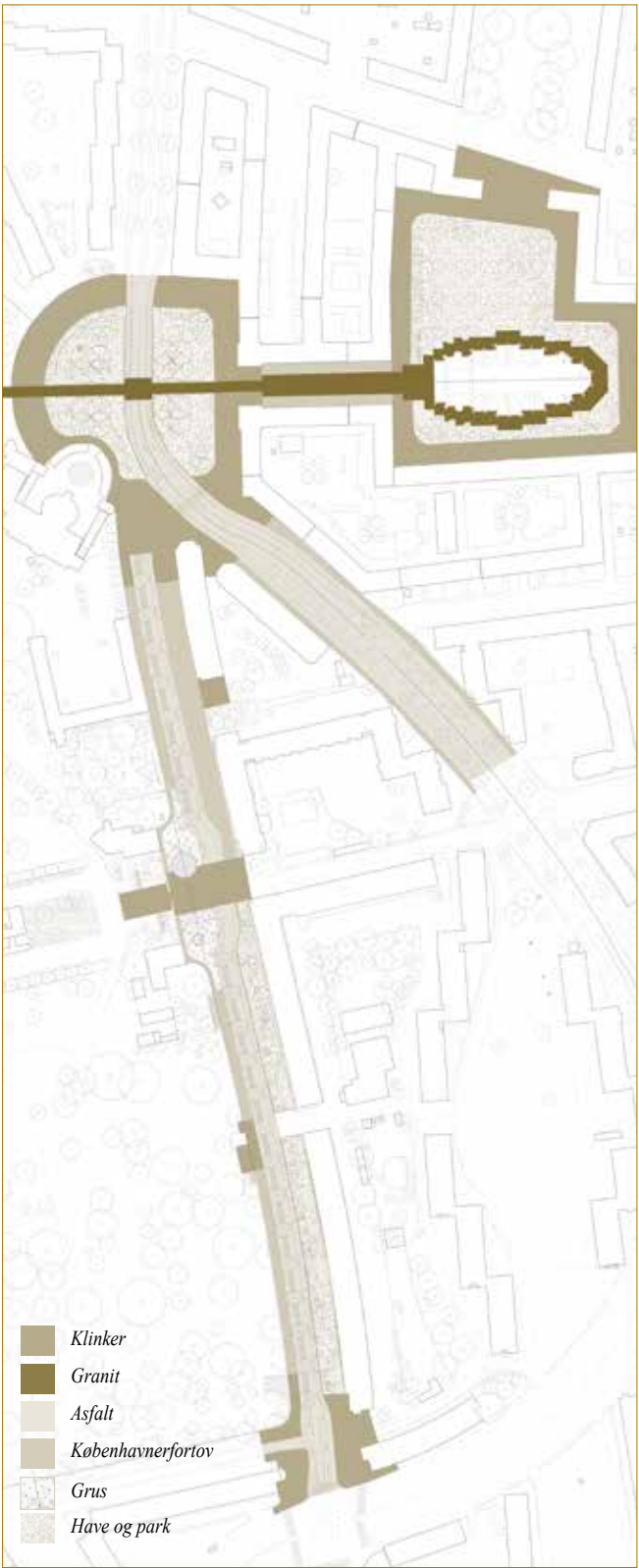
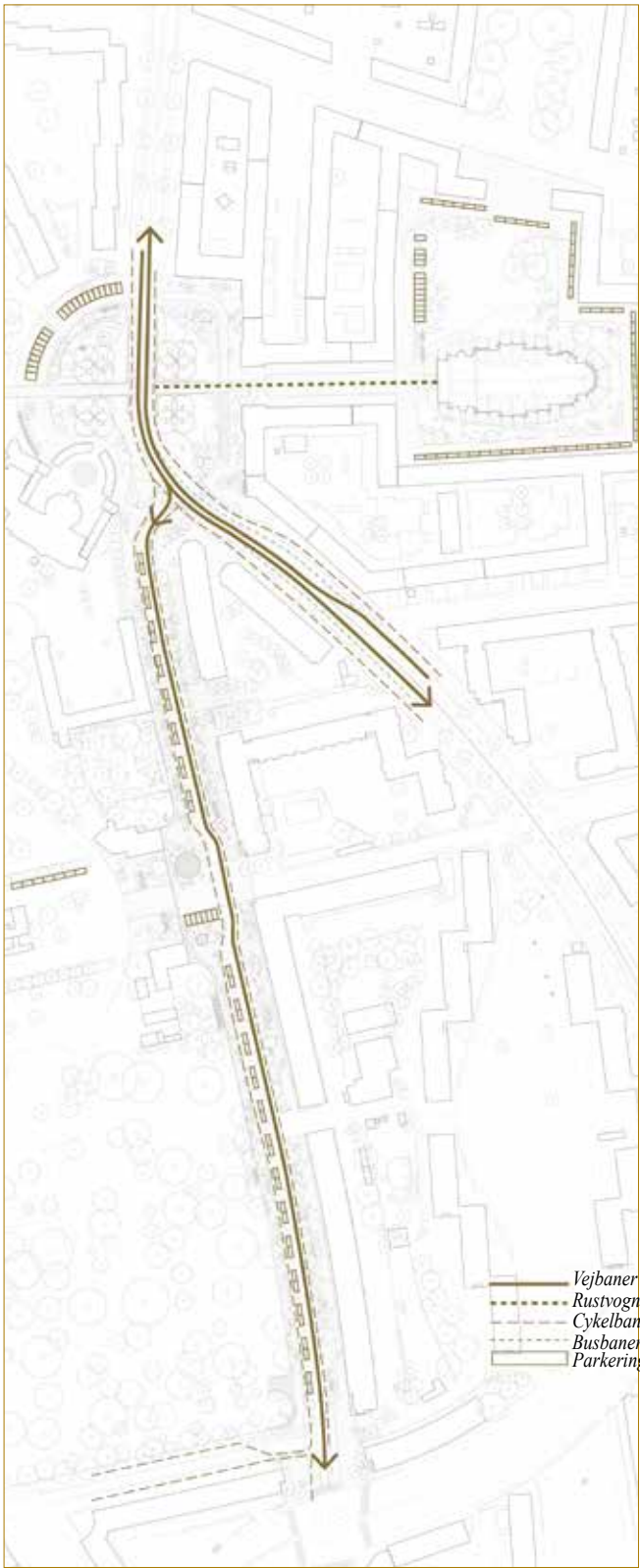
dinært – af at befinde sig et sted, hvor arkitekter og håndværkere har gjort sig umage. Umage med at skabe og betone en særlig sammenhæng mellem det monumentale og hverdagslige bl.a. gennem et gennemgående udtryk og formsprog.

Derfor vi har anvendt disse former i vores design. Pergolaerne ved haverne, vandspejlet på pladsen for Hovedindgangen og hele udformningen af den nye hjørneindgang taler ind i formsproget, og de nye buegangene og runder former kan ses som en hyldelse til C. Th. Sørensen.

18 Bispebjerg Torv og Frederiksborgvej KONKURRENCEFORSLAG

F O R S L A G E T

Akser

De fire vigtige akser fra Grundtvigskirken respekteres og fritholdes for beplantning og strukturer. Aksen mod vest, fra kirken over Bispebjerg Torv og gennem kirkegården forstærkes med en bred granitflade i hele længden. Granitfladen møder og omfavner kirken i et nyt markant fodaftryk, og akse forstærkes yderligere af lave klinkemure langs granitfladen på tværs af Bispebjerg Torv og Frederiksborgvej.

Landskabsrammen

Den overordnede landskabsramme med alléen, de blomstrende træer, de tidløse materialer og de nye pladsdannelser skaber en robust og sammenhængende struktur for hele området. Den markante allé af elmetræer langs Frederiksborgvej og de eksisterende platantræer på Bispebjerg Torv danner sammen den formelle struktur. Små, flerstammede og blomstrende træer omkranser Bispebjerg Torv og Grundtvigskirken, og følger alléen ned ad Frederiksborgvej.

Kombinationen af de høje, tronende træer og de sanse- lige, lave træer skaber både en sammenhæng igennem området og mindre intime rum, hvor der er mulighed for og plads til ophold, aktiviteter og byliv.

Trafik

Stykket af Frederiksborgvej, der løber over Bispebjerg Torv, indsnævres fra fire til to kørebaner. H astighe- den sænkes til 40km/t på hele vejen, men busfrem- kommelighedsprojektet på Tagensvej påvirkes ikke. Vejen På Bjerget lukkes for trafik fra kirken mod vest til torvet med undtagelse af rustvogne, som kan køre i akse og ud på Frederiksborgvej til kirkegårdens hovedindgang, samt renovation og brand, der har mulighed for at køre fra kirken ad På Bjerget og nord om torvet.

Frederiksborgvej ensrettes mod syd med længdepar- kering langs kørebanen under trækroneerne vest for kørebanen og cykelstier på begge sider af kørebanen. Brede fortove langs både kirkegårdens mur i vest og bygningsfacaderne i øst sikrer gode, tilgængelige ram- mer for bløde trafikanter.

Pladser og strøg

Bispebjerg Torv samles med en indsnævring af Frede- riksborgvej og en udvidelse af klinkebelægningen, der løber rundt i kanten af torvet og samler alle bygning- erne.

På Frederiksborgvej skabes en stor pladsdannelse foran Hovedindgangen til kirkegården, der spænder på tværs af vejen, mens der skabes mindre pladser langs vejen ved sideveje i øst, Den Lille Indgang i vest og ved den nye hjørneindgang i syd.

Langs Bispebjergparkens to sydligste bygninger udlægges en langstrakt park, der lader parkbebyggelsen lande i det grønne på begge sider.

De nye pladsdannelser etableres i områdets karakteri- stiske klinker, mens fortove udlægges som Københav- nerfortove for at skabe en klar sammenhæng til byen omkring.

Haver

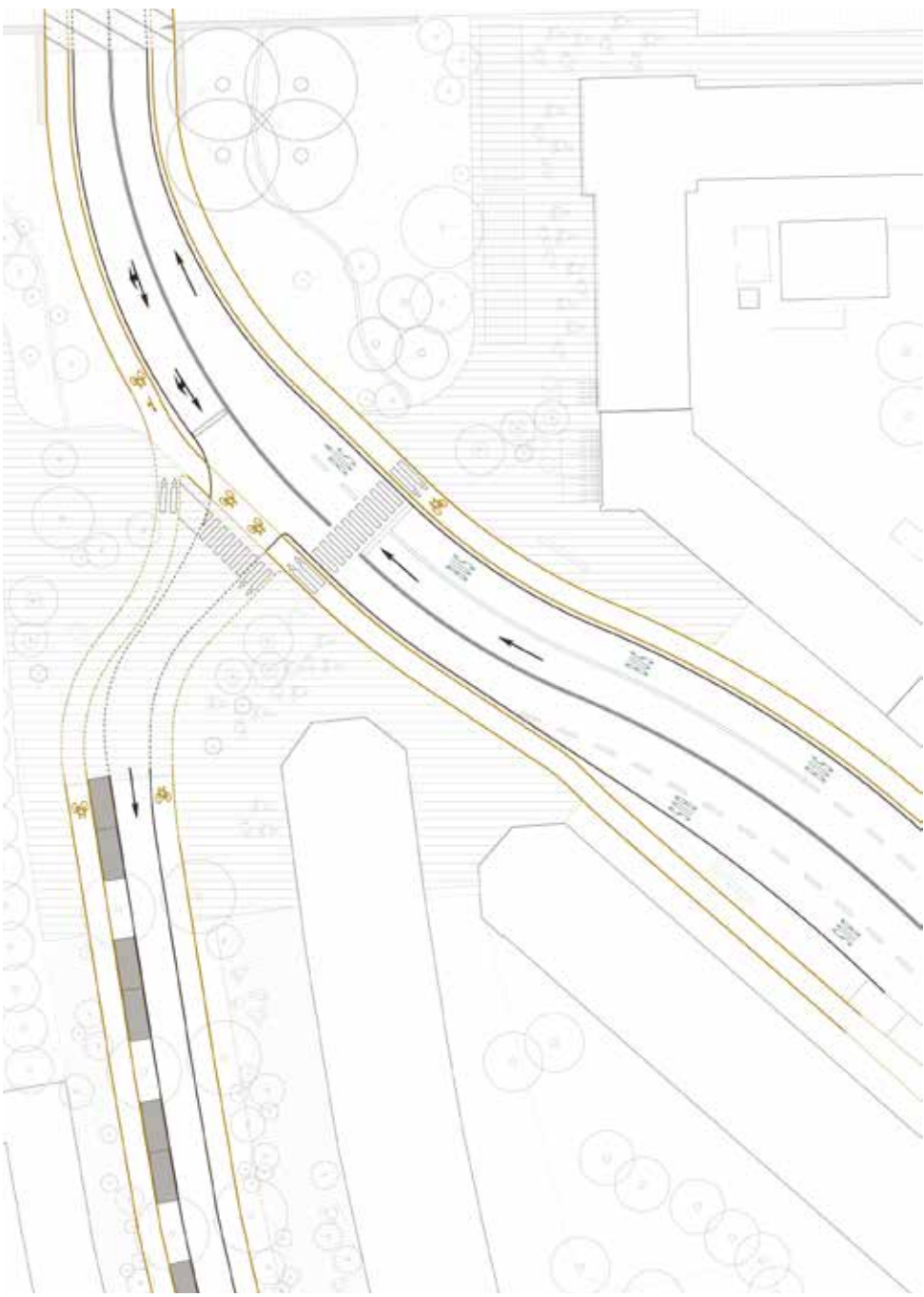
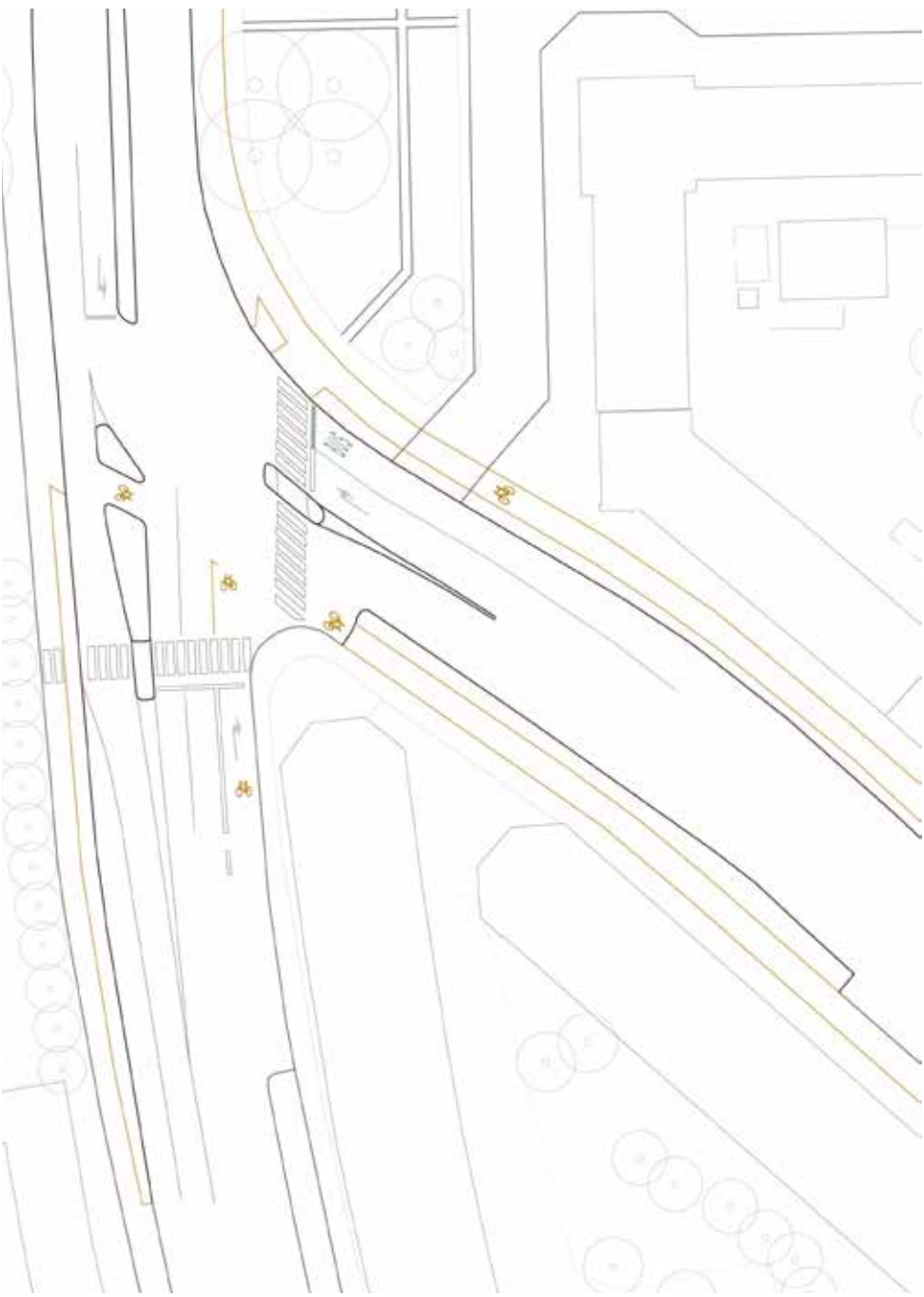
De små hemmelige haver bag kirkegårdens mur, de levende haver, gøres synlige med nye perforeringer og pergolaer placeret i muren.

Den intime æblehave nord for Hovedindgangen omdannes til en tehave med en lille cafe i en pergola, der åbner ud til Frederiksborgvej, og en lukket sorg- have. Der er adgang til sorghaven fra kirkekontoret. På Bispebjerg Torv anlægges små staudef haver i det nordøstlige hjørne, og langs de blomstrende træer på Frederiksborgvej anlægges mindre blomstrende og duftene haver i parkstrøget.

Aktiviteter og byliv

Landskabsgrebet rummer et bredt og varieret udbud af byrum; pladser, parkstrøg, natur og haverum. Forløbet er langt, og derfor er det vigtigt, at alle aktiviteterne ikke bare spredes ud, men koncentrerer der, hvor der er mulighed for at skabe synergi med allerede eksiste- rende funktioner.

Der er indarbejdet både stille steder og steder med koncentration af byliv. I de stille steder er der fokus på at skabe grønne rum med mulighed for ophold og færdsel i hverdagen. I de mere aktive steder, som er placeret på Torvet og pladsen foran Hovedindgangen, er der programmeret med flere aktiviteter og funktio- ner, der skaber fællesskab og synergi på tværs.

Trafik og parkering

I dag er Frederiksborgvej utryk at færdes på, hvilket blandt andet skyldes en bred gadeprofil, hensynsløs kørsel og mangel på gadebelysning. Både Tagensvej og Frederiksborgvej er i høj grad præget af gennemkørende trafik, med hhv. ca. 7000 ADT og ca. 5000 ADT. Hastighedsbegrænsningen er på begge veje på 50 km/t, men med en relativ høj andel, der overskrider hastighedsgrænsen. Dette skyldes bl.a. at Frederiksborgvej er udlagt med en meget bred og lige vejprofil, der med parkeringsbånd i begge vejsider gør det utrygt for gående og cyklende at krydse vejen.

Bispebjerg Torv har i dag karakter af at være et trafikrum. Både Frederiksborgvej og Tagensvej er udlagt med 2x2 spor lokalt over torvet og med yderligere en asfalteret lokalvej med parkering langs torvets periferi, opleves torvet i dag som en voldsom fysisk og mental barriere.

I fremtiden skal den gennemkørende trafik på Frederiksborgvej reduceres med ensretning af vejen fra Danskekapellet til Tuborgvej i retning mod syd. Kørebanearealet syd for torvet indsnævres til ét spor og til to spor hen over torvet. Der opretholdes fortov og enkeltrettede cykelstier i hver side både i Frederiksborgvej og hen over torvet. I vejens sydlige ende i krydset ved

Tuborgvej udvides den ensrettede kørebane til tre spor, med højresvingbane, ligeudspor og venstresvingbane.

På strækningen anlægges et antal hævede flader i varierende belægning, som forstærker den hastighedsdæmpende effekt. På Bispebjerg Torv ved Danskekapellet, hvor den sydgående biltrafik svinger ind ned ad Frederiksborgvej på den ensrettede strækning, anlægges et opmærksomhedsskabende felt i klinker på tværs af kørebane. Feltet binder klinkebåndet sammen rundt om torvet. I den sydlige ende markerer klinkelægning i fortovene i begge vejsider, at man forlader eller ankommer til stedet. Overkørslen til Skoleholdervej bevares som i dag af hensyn til den trafikale fleksibilitet i lokalområdet.

Lokalt over Bispebjerg Torv indsnævres kørebanearealet til ét spor i hver retning. Fra Tagensvej føres bus- og bilspor ind i krydset og indsnævres til ét spor før passage af selve torvet. Her tilpasset signalet med busprioritering. Med ensretning af Frederiksborgvej syd og indsnævring af Frederiksborgvej hen over torvet, ombygges krydset, så Frederiksborgvej føres over i Tagensvej og krydset reduceres i sin fysiske udstrækning. Det gavner trafikikkerheden og øger trygheden, idet krydset bliver nemmere at overskue som krydsende trafikant.

På Tagensvej flyttes busstoppestedsparet lidt mod syd for at give plads til den ligeud-kørende trafik i den nye krydsudformning. Frafarten på Tagensvej Frederiksborgvej fra nord anlægges som en kombineret ligeud- og højresvingbane.

Vi foreslår som nævnt at gøre den del af Frederiksborgvej, der løber på tværs af torvet, smallere og sænke den lokal ved torvet. Det vil samle Bispebjerg Torv på tværs af vejbanerne og skabe et mere harmonisk byrum. Gennem krydset vil vi indsnævre vejen fra fire til to baner, så den helt konkret fylder meget mindre end i dag. Ned ad Tagensvej sydøst for projektet skal vejen udvide sig igen til de gamle dimensioner, så busserne har samme fremkommelighed som i dag.

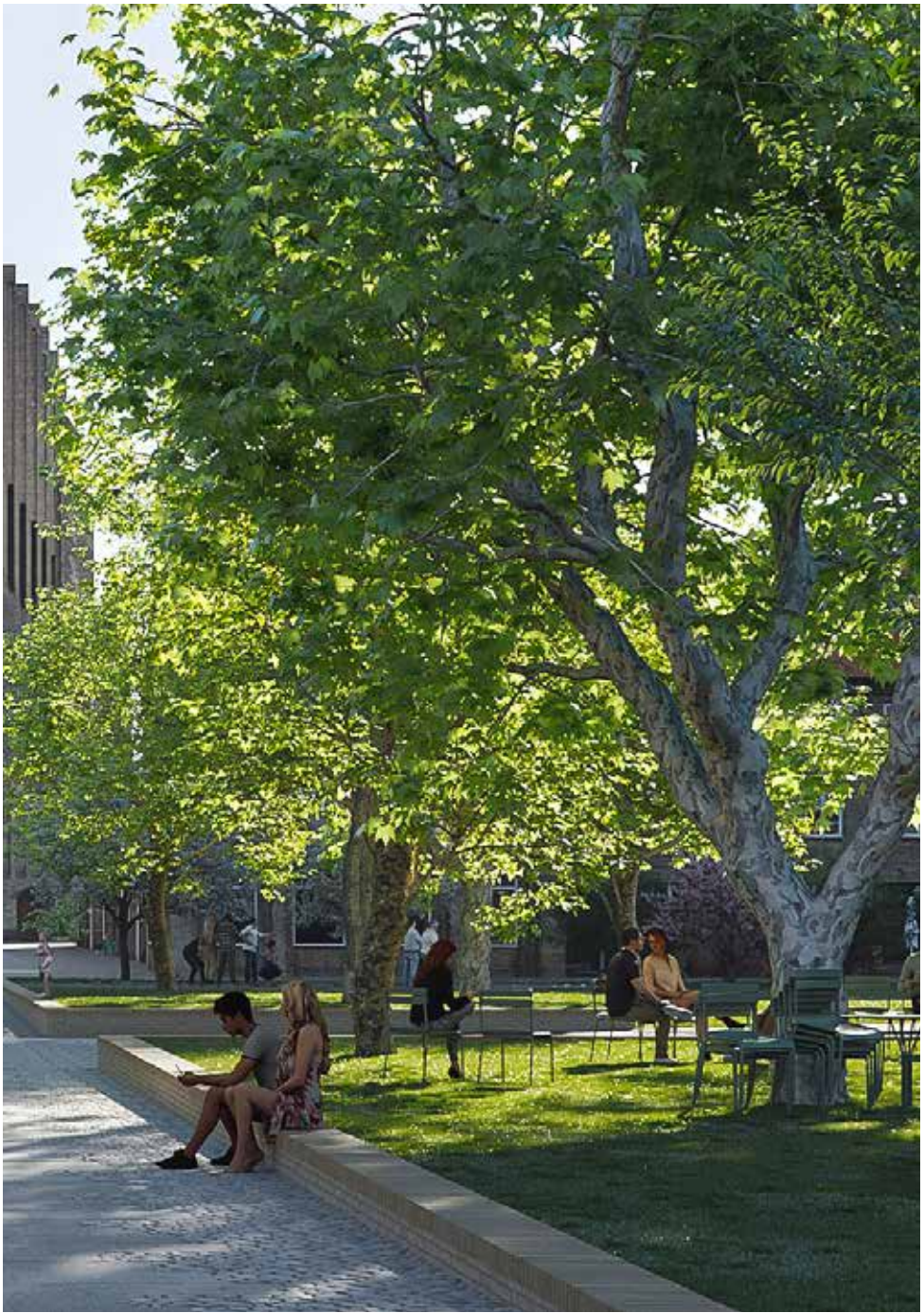
Ensretning af en vejstrækning kan generelt medføre øget trafik andre steder i lokalområdet, og det må forventes, at der skubbes mere trafik over på Tagensvej i retning mod nord. Ensretningen af Frederiksborgvej betyder bl.a., at der ikke kan foretages venstresving fra Tuborgvej mod Frederiksborgvej. Det vil sige, at nordgående trafik fra Ring 2 eller fra den sydlige del af Frederiksborgvej, flyttes over som et større antal venstresvingende i krydset Ring 2/Tagensvej. Venstresvingbanen i dette kryds er i dag ret kort, ca. 25 m, og

denne skal forlænges, ligesom signalprogrammet skal justeres for at kunne optage denne ekstra venstresvingstrafik.

Parkering
Vi har lagt al parkering på Frederiksborgvej i skyggesiden mod kirkemuren, så man slipper for at sidde i parksiden og kigge på en masse parkerede biler. Det drejer sig om 49 pladser, der er længdeparkering på armeret grus under træerne, skjult og ensartet distribueret. Seks af disse pladser er placeret foran Hovedindgangen til kirkegården. Der er mulighed for yderligere 18 parkeringspladser inde på kirkegården ved krematoriet, og vi beholder parkeringspladserne ved Bispebjerg Torvs vestlige del.

Resultatet af de forskellige tiltag bliver en smallere vejprofil, hvor vejbanen er 3,5 m, cykelstien er 2,5 m og den samlede opholdsbredde er 14,5 m. På begge sider af Frederiksborgvej har vi indtegnet cykelstier for at opnå en god trafikikkerhed. Fortovet langs kirkemuren er bevaret, men i parksiden, der løber langs bebyggelserne, har vi lagt fortovet som en slynget sti mellem træerne. Sammen med fortsættelsen af alléen og de blomstrende træer vil det ændre vejens udtryk markant og gøre den tryggere at opholde sig på og bevæge sig af.

Begravelsesoptog

Petanque på Bjerget

Kant mellem græs og grussti

Petanque og pavillon, Kongens Have

Kirkens hvæbving

Café og udeservering, Kongens Have

Torvet

Bispebjerg Torv ligger på akse mellem Bispebjerg Kirkegård og Grundtvigskirken og har et stort potentiale for at blive et endnu mere levende byrum. I dag skaber de mange trofaste petanquespillere allerede en sydeuropæisk stemning, som er man trådt direkte fra Nordvest og ind i Jardin de Luxembourg i Paris. I en mindre skala, jovist, men med samme sociale energi, sanselighed i materialerne og storslåede arkitektur. Vi vil styrke og dyrke denne stemning ved at tilføje nye funktioner og elementer i samme ånd og til gengæld lade vejen og bilerne fylde mindre.

Vi samler torvet ved at indsnævre og sænke Frederiksborgvej og udvide den eksisterende klinkebelægning, der

løber langs bygningernes facade, så husene "lander" mere direkte på torvet. Klinkerne er det dominerende træk, som vejene rent hierarkisk underordner sig.

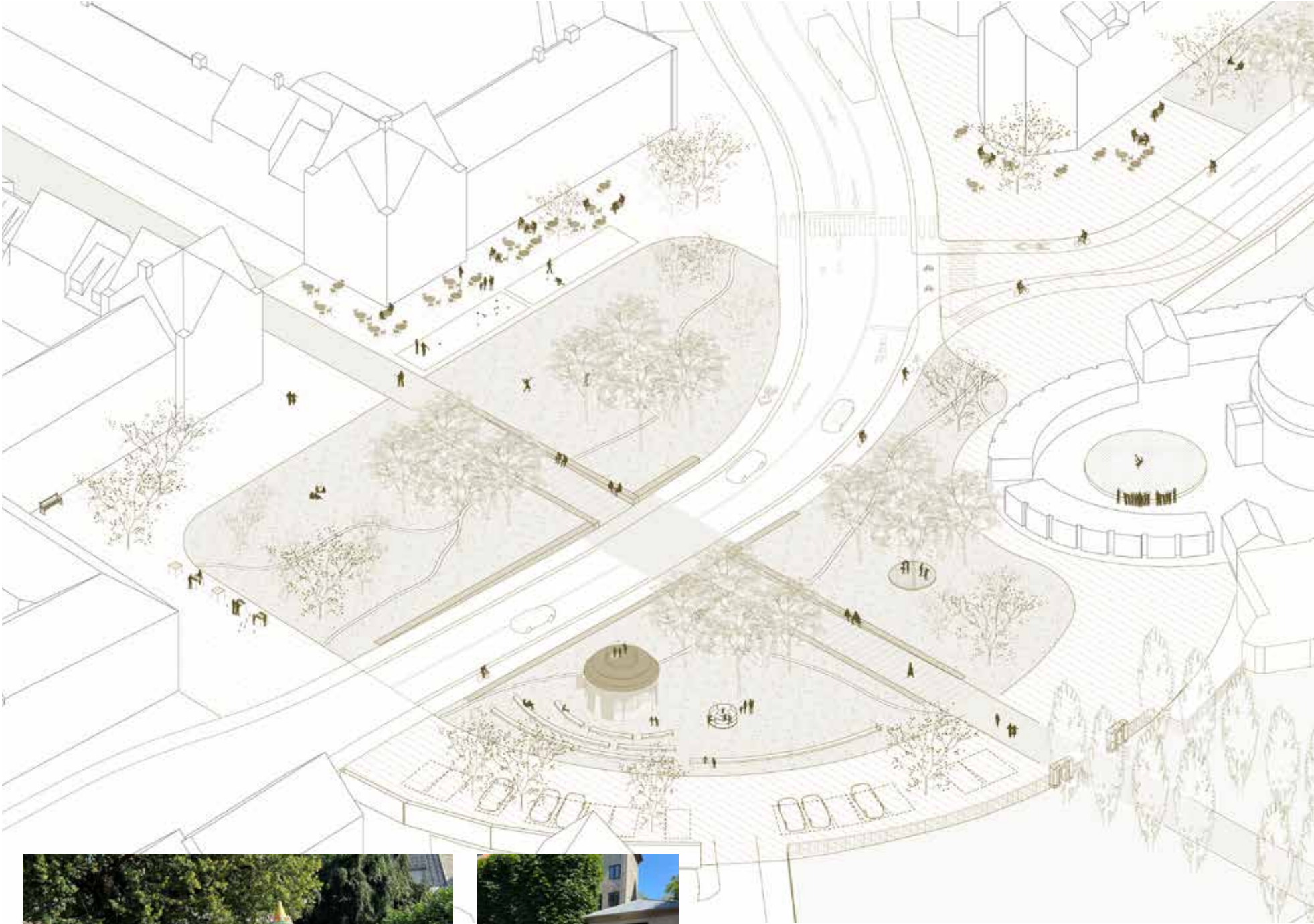
Vi vil naturligvis beholde petanquebanen og de bevaringsværdige, eksisterende platantræer, men vi foreslår at tilføje en række af blomstrende, duftende små træer. De skal indramme torvet og løbe videre ned langs alléen på Frederiksborgvej. Træerne skal være forskellige arter som oktoberkirsebær, syrener, uægte jasmin, bærmispel og æble. Arterne findes allerede under poppelalléen på kirkegården og vil forskønne torvet og forstærke fornemmelsen af, at hele området ved kirken er noget særligt – et sted der er blevet

planlagt med omhu. Samtidig bryder de små træer skalaen op og skaber små, mere intime rum, hvor det er hyggeligt og trygt at sidde.

På selve torvet vil vi etablere duftende rosenhaver, opsætte skakborde og lave flere petanquebaner. Her skal være flytbare møbler og mulighed for en udendørs dansescene i det sydvestlige hjørne i tilknytning til Dansekapellet. Rosenhaverne er små prydhaver med bænke, og selve torvet bliver et åbent fleksibelt rum, hvor der er naturskønt og smukt, men samtidig plads til leg, al det eksisterende liv og udeservering ved Café Bjerget.

I torvets nordvestlige hjørne er det en mulighed at opføre et lille marionet-

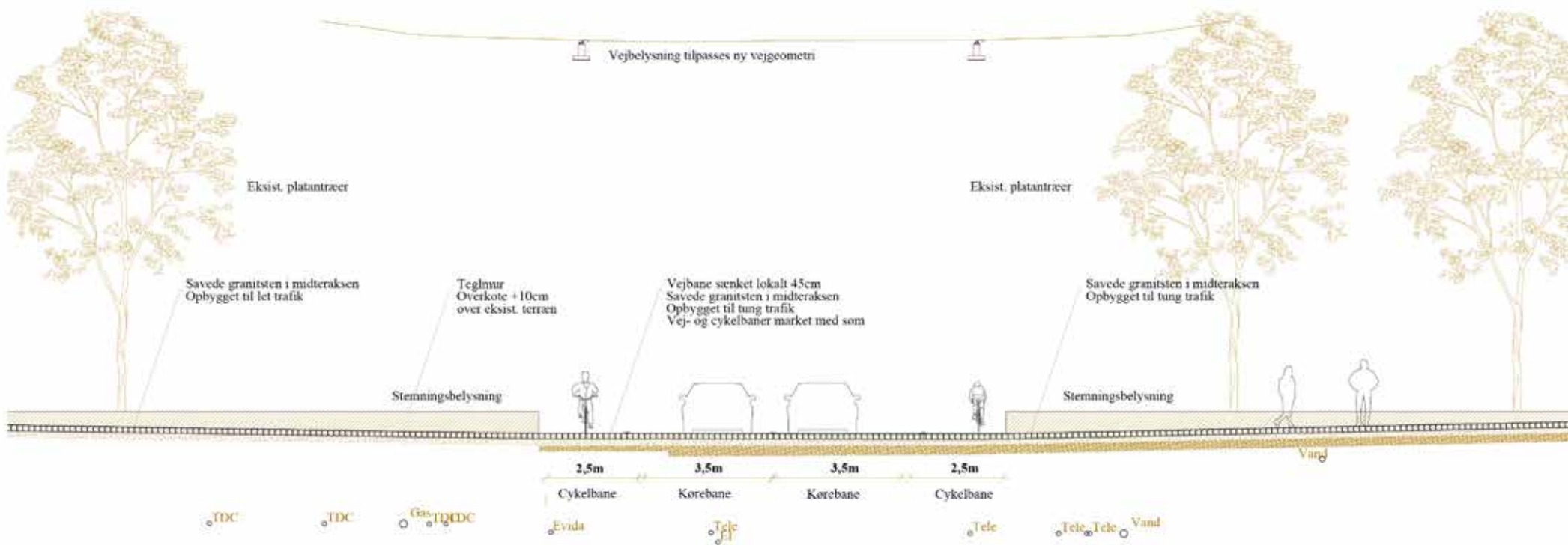
dukketeater, som dét der findes i Kongens Have. Bygningen udformes som et lille legehus, hvor man kan gå op på taget og nyde udsigten gennem de lave, blomstrende trækroner. Teatret kan bruges af Stjerneteatret, der ellers holder til i kirken. Omkring teatret opsættes kvarte, halvcirkelbænke, hvorfra man kan sidde og have udsyn til kirken. De skal samtidig fungere som et amfiteater. Teatret vil både være med til at styrke den eventyrlige, sydeuropæiske stemning og gøre det muligt at tilbyde nogle helt nye oplevelser til bydelens børn. I en tid hvor der er et stort fokus på børns og unges brug af skærme og sociale medier, synes det oplagt at lave et helt analogt tilbud – en anderledes og fantasifuld pause.

Karrusel udenfor åbningstid, Frankrig

Marionetdukketeateret i Kongens Have

Aksen og den sænkede vej

I dag løber Frederiksborgvej i en høj bue hen over Bispebjerg Torv og tager både plads og fokus. For at dæmpe biltrafikken foreslår vi derfor at sænke vejen i akse foran kirken med 45 cm. Vejen sænkes langsomt med et fald på 20 promille fra nord og syd. Desuden indsnævres vejen og der bygges lave mure i krydset. Murene vil fungere som opholdskanter, skjule trafikken og styrke den visuelle akse mellem Grundtvigskirken og Bispebjerg Kirkegård. Murens højde er 55 cm mod vejen og ligger 10 cm over torvets græsareal. De kan bygges i lyse tegl, så udtrykket passer med kirkens og bebyggelsernes udtryk.

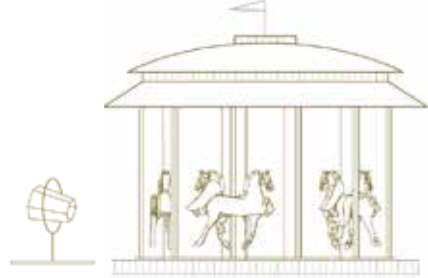
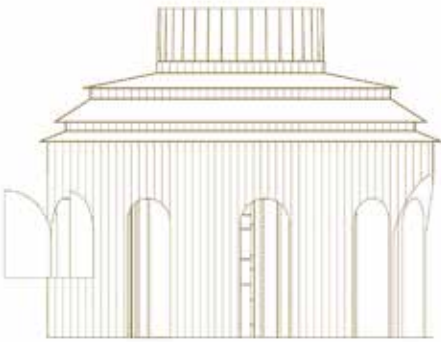
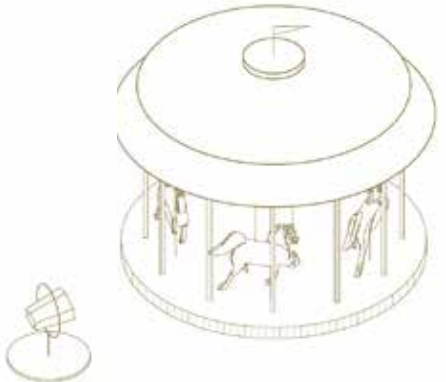
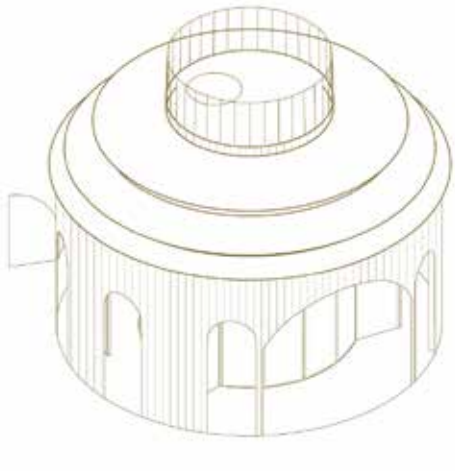
Tiltagene vil resultere i, at bilerne kommer til at fylde mindre både visuelt og lydligt, så torvet fremstår som et samlet byrum. Den effekt kender man f.eks. fra Nørreport station, hvor de sænkede områder med cykelparkering fylder meget lidt i gadebilledet på trods af, at der plads til mange cykler. Det er altså vigtigt at understrege, at målet er at styrke og skabe de visuelle forbindelser på tværs af torvet mellem Grundtvigskirken og Bispebjerg kirkegård.

Udover at sænke vejen vil vi indsnævre den fra fire til to spor og lukke af for trafik rundt om torvet. Her skal det kun være muligt at køre med renovation,

brand og rustvogne med undtagelse af Filosofgangen, der stadig er mulig at tilgå med bil. Parkeringspladserne på torvets vestlige del bevares, mens vi foreslår at fjerne dem på vejen På Bjerget i akse til kirken.

til foden af kirken og omkranser den i det nye fodaftryk, som vi uddyber i det følgende kapitel.

Frederiksborgvej bliver allerede krydset i akse i dag, og vi mener, at det er et oplagt sted at lave en mere sikker overgang med et opmærksomhedsfelt. Feltet bliver skabt af den nye granitbelægning, der desuden er med til at understrege den direkte forbindelse fra kirken til Poppelalléen. På tværs af Frederiksborg har vi derfor lagt et bredt spor af granit, der løber helt op

Kirkens søjler

Skift i mønstret

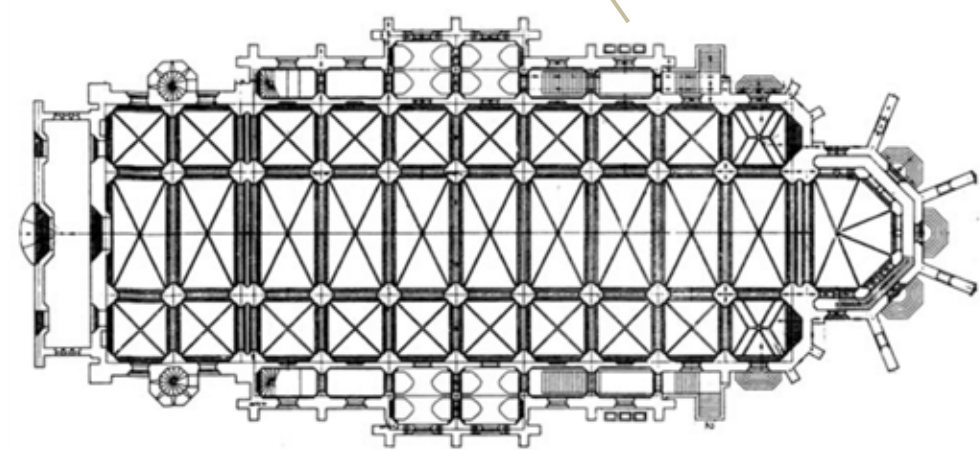
Kirkens sokkel i granit

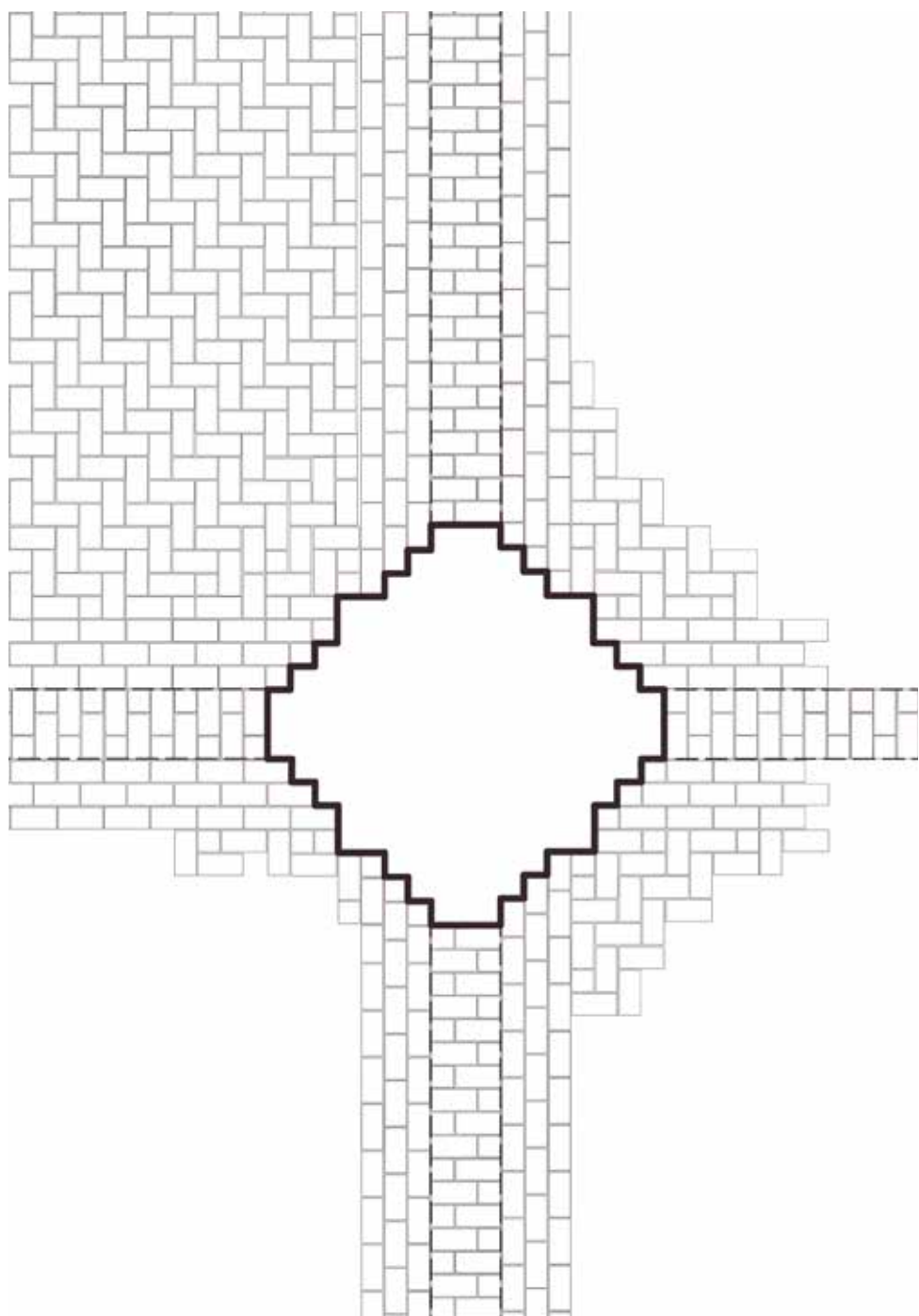
Søjlernes aftryk i gulvet

Indgang til kirken i granit

Kirkens grundplan og belægningslogik

Kirkegulvets belægningslogik omkring søjlerne

Kirkefladen

Vi foreslår som nævnt at etablere en flade af granit rundt om Grundtvigskirken og fortsætte den i akse med store, savskårede granitfliser, der danner en fuldstændig jævn belægning mod kirkegårdens poppelallé. Granitfladen skal møde kirkens granitsokkel og lade denne vældige bygning lande smukkere og mere harmonisk på bakken. Granit er en vigtig del af kirkens materialitet, som beskrevet i afsnit Materialer, s. xx.

Sammenhængen mellem granitfladen og kirkens udtryk vil vi forstærke ved at gentage de komplekse og smukke belægningsmønstre fra kirkegulvet indeni kirken i belægningen rundt om

kirken. Belægningsmønstrene har en række systemer og logikker, som vi har analyseret og genbrugt i den ydre belægning. For eksempel skifter klinkerne retning de steder, hvor kirkens søjler lander på gulvet. Det skaber et geometrisk system, som man ikke nødvendigvis opdager ved første øjekast, men har svært ved at glemme, når man først har set det. Vi overfører denne belægningslogik til den udendørs granitflade ved at lade stenene skifte retning, der hvor de udvendige søjler lander.

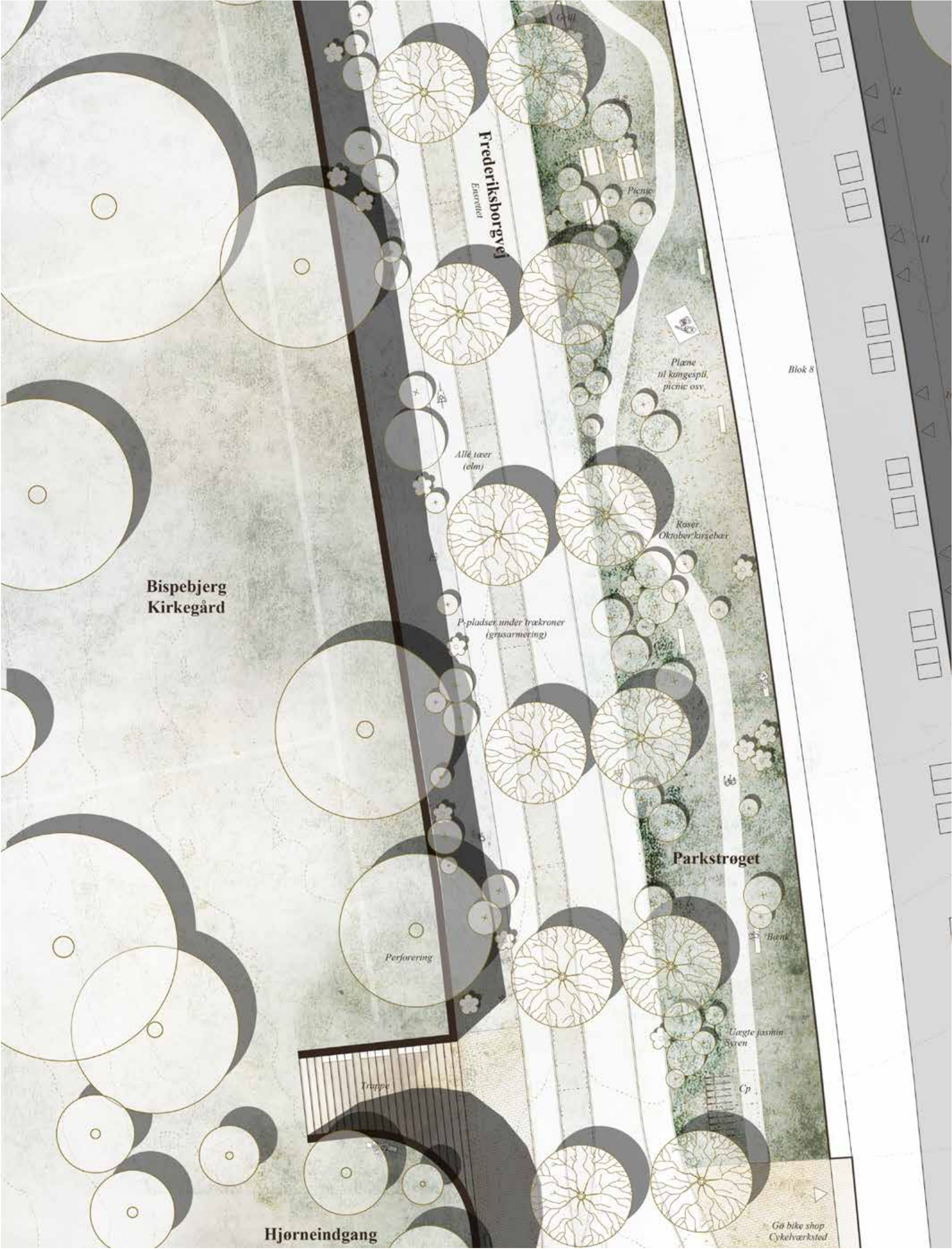
Granit er både et ekstremt holdbart, tidløst og smukt materiale, der vil tilføje den nødvendige tyngde og san-

selighed til byrummet omkring kirken. Belægningen i granit fortsætter som en løber mod Kirkegården på tværs af Frederiksborgvej, hvilket synliggør og fremhæver denne hovedakse. Eftersom akse også skal fungere som et fodgængerfelt, kan begravesoptog nu gå i en direkte linje fra kirkens udgang til kirkegårdens indgang.

Omkring kirken foreslår vi at bruge brugte, kløvede, nordiske granitsten – eventuelt genbrugte gravsten fra Bispebjerg kirkegård – til at danne en ramme omkring kirken og en lille plads foran den. Den midterste del af akse, den der krydser Frederiksborgvej, er belagt

med store, savskårede granitfliser, der danner en fuldstændig jævn belægning. Det giver en tilgængelig flade, hvor nygifte brude kan stå stabilt i deres høje hæle og sørgende kan bære kisten ud uden at miste fodfæste på glatte, små brosten.

Transformationen af torvet og pladsen omkring kirken er godt eksempel på, hvordan vi vil bruge kulturarven som løftestang for området. Vi vil videreføre vigtige byggetekniske elementer og materialer, men bruge det til at skabe bedre vilkår for hverdagslivet – og de smukke og svære stunder der finder sted i og omkring Grundtvigskirken.

Havepræg og tilgængelige grusstier

Bispeparkens bu

Små flerstammede træer

Picnic på græs

Cykling langs Frederiksborgvej

Visualisering af Frederiksborgvej

Allé

En grønnere og tryggere vej til ophold og rekreation

Frederiksborgvej skal underlægges livet. Den skal begrønnes og fredeliggøres. Bilismen skal fylde mindre og bylivet mere. Derfor foreslår vi at indsnævre Frederiksborgvej betydeligt og ensrette vejen fra Dansekapellet mod syd. Ved at indsnævre vejen får vi et bredt bælte på 14,5 meter til byliv og det grønne, fremfor de 6 meter som der er i dag. Langs Bispeparkens to sydligste bygninger trækker vi bebyggelsens karakter ud og planter en langstrakt park, så bebyggelsen lander i det grønne på begge sider. men i parksiden, der løber langs bebyggelserne. Her løber fortovet som en slynget sti mellem træerne.

Som en grøn rettesnor udrulles en elmeallé ned ad Frederiksborgvej fra Bispebjerg Torv til Hjørneindgangen. I

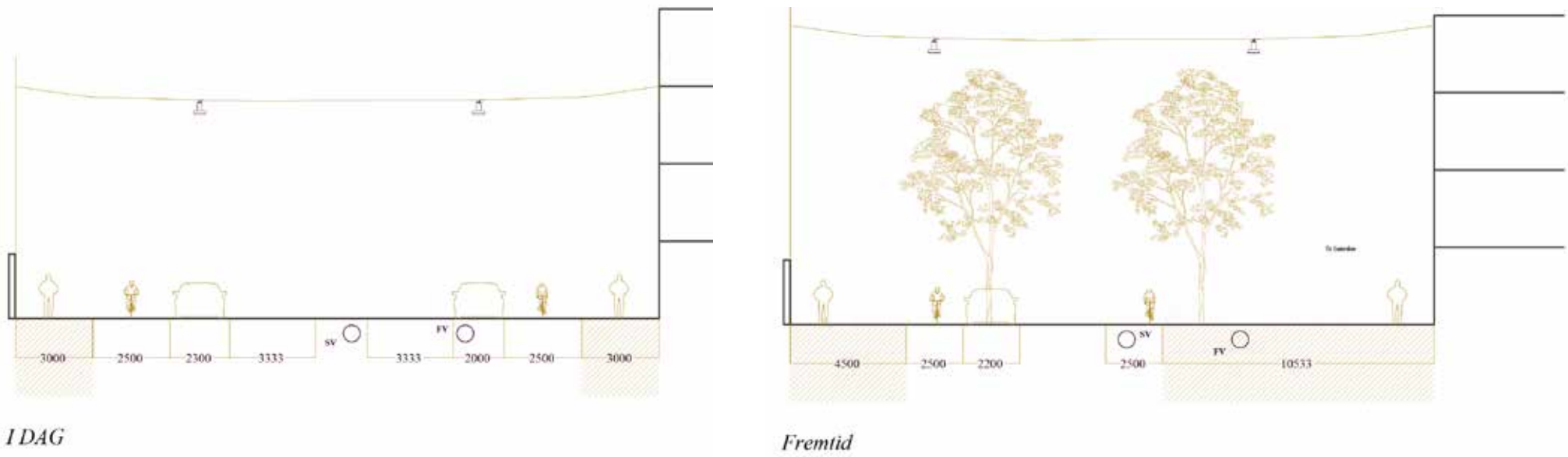
en ambitiøs fremtid kan den fortsættes helt frem til Frederikssundsvej. Alléen fremhæver vejens kulturarv som kongevej og binder vejen sammen med strækningen vest for torvet med den eksisterende allébeplantning. Elm er et smukt og hjemmehørende træ, der får en flot krone.

Langs med alléen vil vi plante mindre, blomstrende træer, der er en fortsættelse af træerne rundt om torvet. Det skaber små rum til ophold og rekreation. Her bliver der også plads til bløde trafikanter med godecykelstier og fortove mellem og under træerne. Beplantningen vil bryde skalaen på den store vej op og tilføje noget af den skønhed og sanselighed, man møder oppe ved kirken. De nye rækker af både store og små træer vil desuden spille en vigtig

rolle i oprettelsen af en bylivsgade, hvor mennesker, dyr og natur i højere grad kan trives.

Når du i fremtiden cykler på Frederiksborgvej, skal det altså ikke være mellem mure og trafik, men mellem en høj allé og lave, lysåbne træer, hvor solen flimrer ned gennem løvet, når du kører mod syd – og på kanten af de to trærækker, når du kører mod nord. I stedet for at være domineret af grå asfalt vil du suse forbi lysegrønne blade og hvide blomster, der hvirvler i vinden. Om efteråret vil du været omkranset af orange-rødt løv, der farver vejen, og om vinteren vil de bare stammer tilføje en anden stemning til Frederiksborgvej. Skinner solen vil du måske cykle forbi dine naboer, der sidder og drikker kaffe på en bænk i

morgensolen, der er trykket ind som en lille lomme i muren – eller børn der leger på de små legepladser mellem træerne. Hvis du bor på Frederiksborgvej, vil du ikke længere kun høre støj fra biler gennem dine åbne vinduer om sommeren, men fløjtoner fra løvsangeren der forhåbentlig er flyttet ind i en trækrone under sit træ.

En robust allé og et spor af blomtstrende træer

Vi ser gerne, at Frederiksborg bliver så grøn som mulig uden at spænde ben for funktionalitet og muligheder for byliv. For mange rækker af træer vil gøre Frederiksborgvej for bombastisk og svær at programmere med funktioner til byliv, ligesom de mange rør og ledninger i jorden gør det svært at etablere mere end én række af store træer.

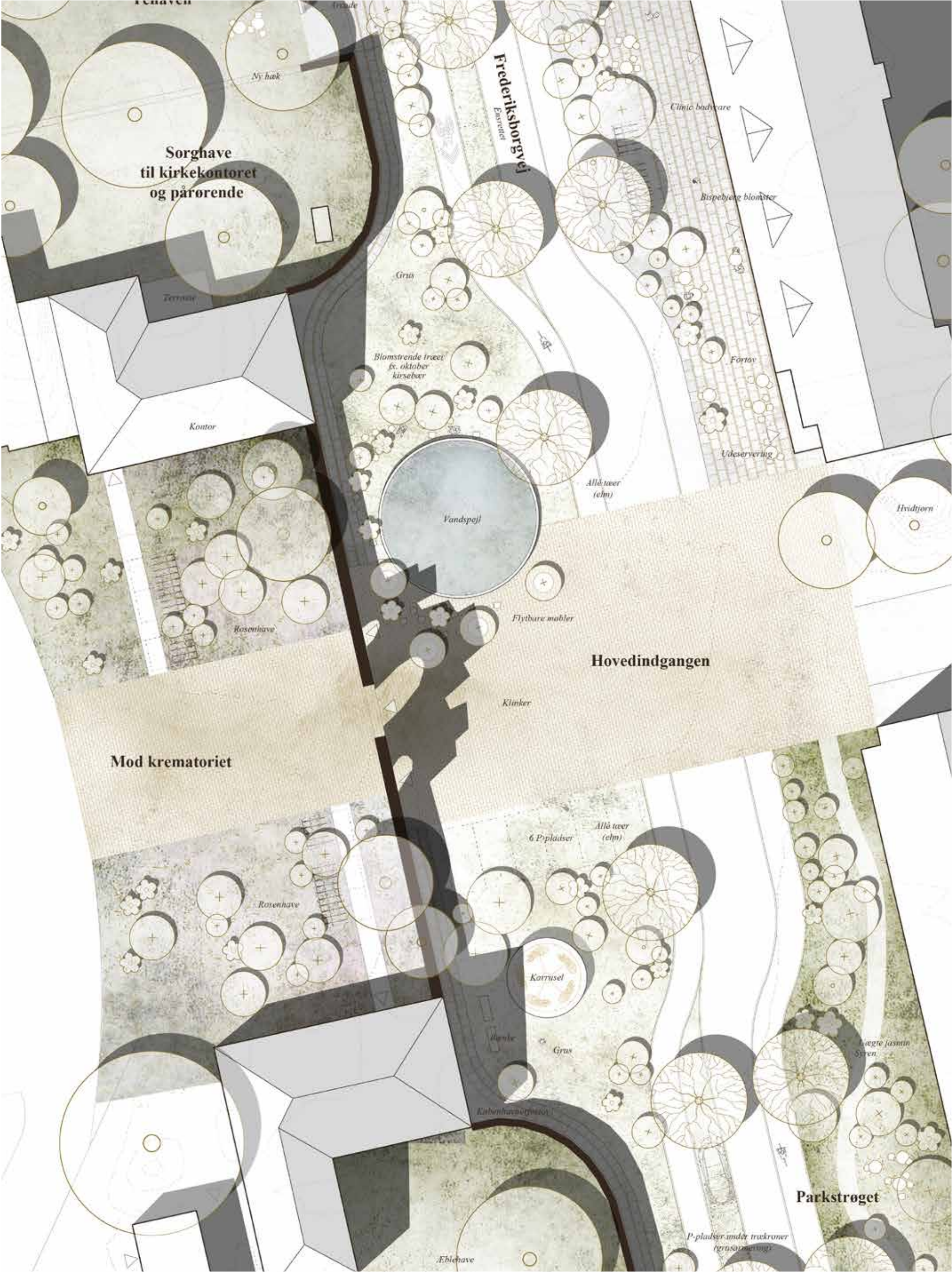
Derfor foreslår vi en allé med to træerækker. Det betyder, at vi kan placere de små træer mere frit og have fleksibilitet til at skabe rum til f.eks. legepladser og bænke. De indtegnede allétræer er placeret, så de i størst muligt omfang ikke er i konflikt med

fjernvarme og gas, hvilket betyder, at forslaget er realiserbart. Samtidig er alléen enorm fleksibel, da der er god bredde i begge sider af vejen, hvilket gør det muligt at rykke den efter behov – ligesom der er plads til at ændre på afstanden mellem træerne, hvis det viser sig at blive nødvendigt.

Den lange allé binder området sammen og skabe en forbindelse mellem det historiske tracé og en grønnere fremtid. Efter en sommer med katastrofalt høje temperaturer i hele verden¹, er det desuden blevet understreget, at træer spiller en afgørende rolle, hvis vi skal have gode liv i fremtidens byer. For

eksempel viser forskning, ”at et enkelt sundt træ på en solskinsdag kan have samme køleeffekt som over ti klima-anlæg”². Udover at have en kølende effekt er træer og planter med til at forbedre luftkvalitet og studier viser, at der er mange sociale, psykologiske og sundhedsmæssige fordele ved at være i grønne områder. Det kan reducere stress og angst – to andre aktuelle problematikker i København².

1. DR (2023). ”Det ekstreme vejr slår sine egne rekorder gang på gang: Nu nærmer vi os endnu én”. <https://www.dr.dk/nyheder/viden/klima/det-ekstreme-vejr-slaar-sine-egne-rekorder-gang-paa-gang-nu-naermer-vi-os-endnu>
2. Videnskab.dk (2019). ”Flere planter i byerne kan redde arter, nedkøle og gøre os glade”. <https://videnskab.dk/naturvidenskab/flere-planter-i-byerne-kan-redde-arter-nedkoele-og-goere-os-glade/>

Klinkebelægning

Klinkebelægning

Flytbare stole i grus, Paris

Cafe og udeservering, Kongens Have

Pladsen foran hovedindgangen til kirkegården

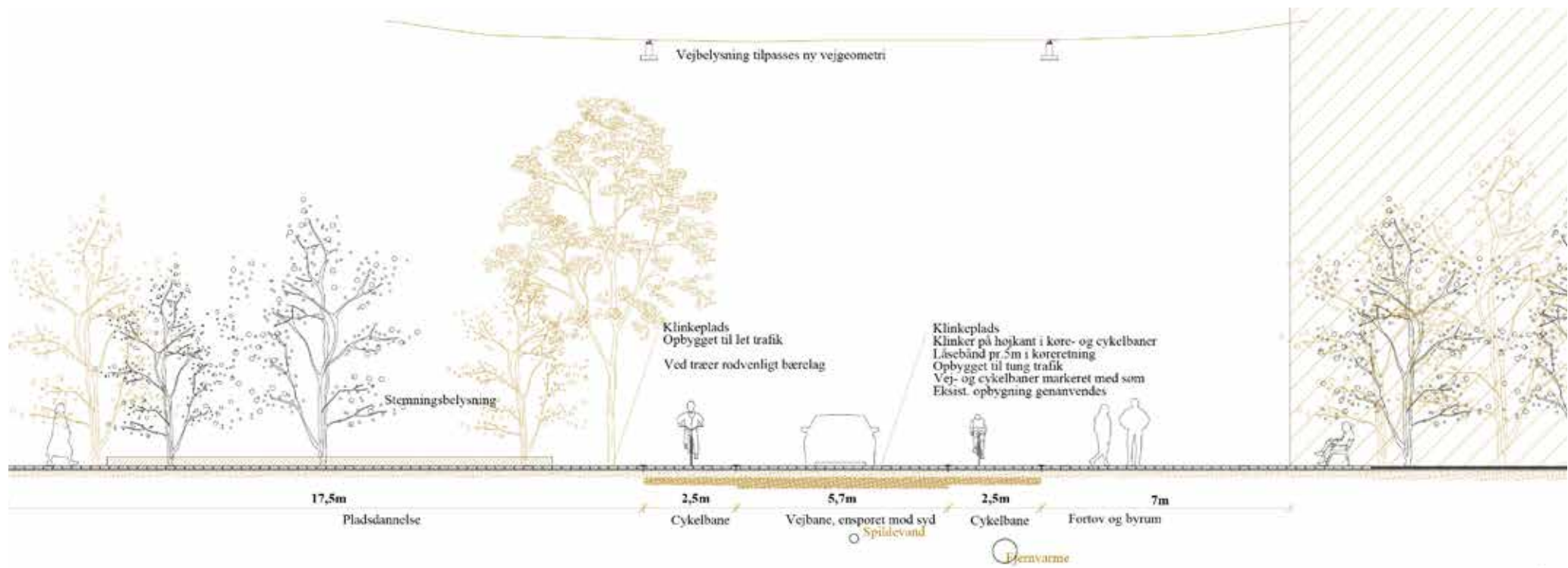
Det ældste stykke af muren markerer Hovedindgangen til kirkegården og er bygget som et totalværk sammen med kirkegårdens bygninger. Muren her afsluttes i nord og syd af halvcirkler, der efterfølges af hække. Bag disse hække ligger to små, hemmelige og yndige æblehaver. Vi har valgt at fremhæve dette stykke af muren, som det totalværk, vi mener, det er. Det vil vi gøre ved at erstatte hækken af nye pergolastrukturer. Samtidig etablerer vi en ny markant plads foran Hovedindgangen ved Frederiksborgvej.

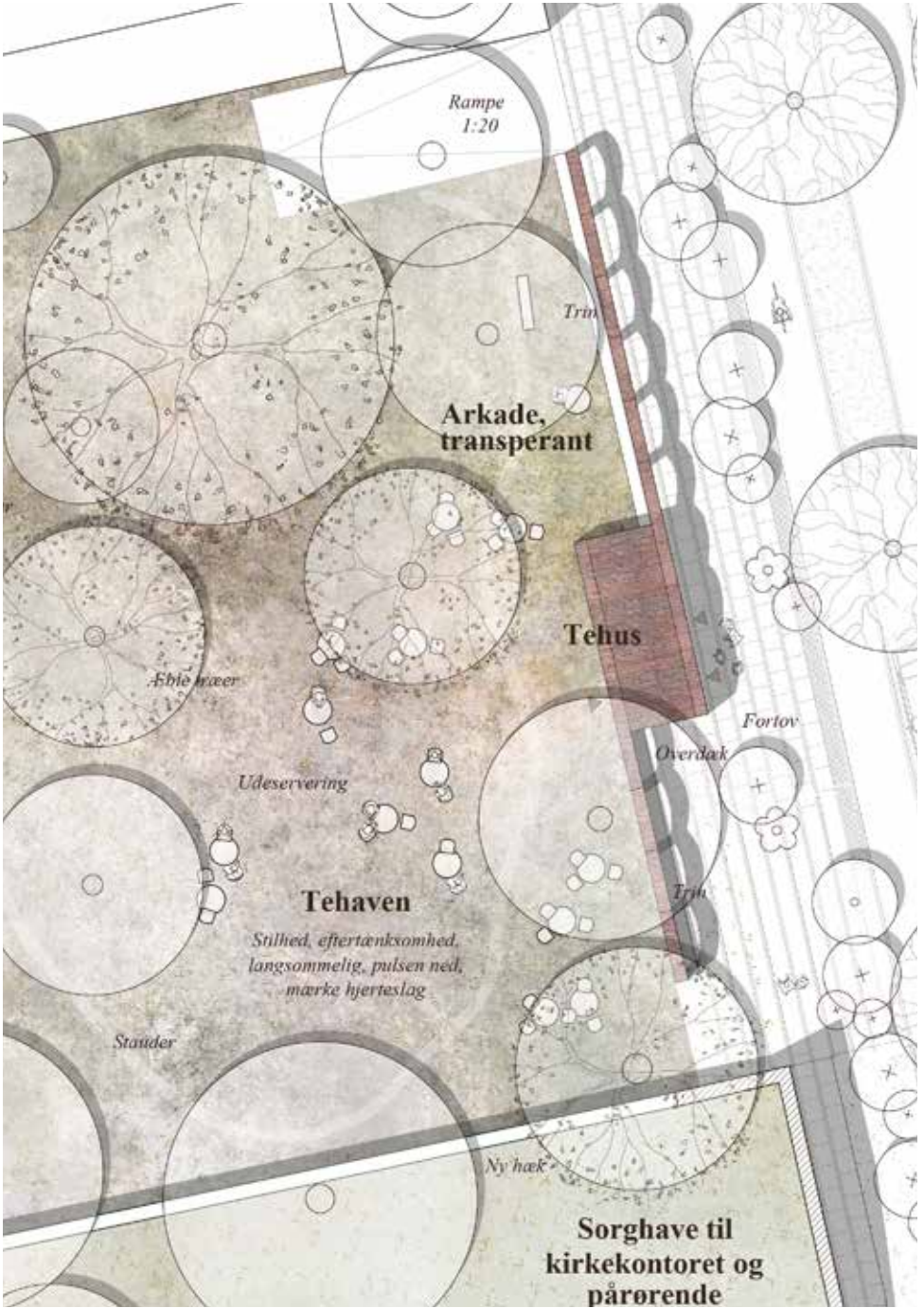
Den nye plads skal skabe mere sammenhæng og tilføje noget andet liv

foran Hovedindgangen. Her foreslår vi at placere en eventyrlig karrusel og et stort, rundt vandspejl, hvor børn kan sætte små både ud. De små både skal kunne lejes billigt f.eks. på kirkekontoret eller i de omkringliggende butikker, så alle kvarterets børn har mulighed for at sætte sejl. Inspiration kommer fra Jardin des Tuileries i Paris, hvor man i mere end 150 år har kunne leje små, farverige både og sætte dem ud i Grand bassin rond (det store runde bassin). En mulighed kunne være at give bådene forskellige sejl, der repræsenterer de mange nationaliteter, der bor i området.

Pladsen bliver belagt med gule klinker

og grusflader. Her skal også plantes blomstrende træer og placeres flytbare stole, så byrummet bliver fleksibelt. Klinkebelægningen skal løbe på tværs af Frederiksborg og på den måde lave en ny forbindelse til de små butikker på den anden side og understøtte det eksisterende butiksliv. Når solen skinner, vil det være oplagt at købe is med fra Bispebjerg Blomster og sætte sig på pladsen og se på bådene eller fortsætte ind i haverne.

Haven i dag

Café, paris

Gårdhave, Bologna

Pergola, Taarbæk

Æbletræer

Tehave, Paris

Tehave, Paris

Tehave, sorghave og pergolaer

Indenfor kirkegårdens mure findes flere, små hemmelige haver, krematoriumet, kolumbariet og kirkekontoret. I modsætning til den livlige plads på den anden side af porten, går tiden lidt langsommere – lidt roligere – her. De gamle, gule bygninger lander i smukke rosenhaver og bag dem ligger de gemte æblehaver.

Den nordlige æblehave har vi inddelt i to: en sorghave og en tehhave. Sorghaven er lukket for offentligheden, men tilgængelig fra kirkekontoret, så medarbejdere og sørgende kan bruge den. Hvis du skal købe et gravsted, gør du det typisk få dage efter, at du har mistet

og den direkte udgang til et afskærmet grønt område gør det muligt at få lidt luft midt i svære omstændigheder. Sorghaven bliver adskilt fra Tehaven af en hæk, der er oplagt placeret ved et terrænspring.

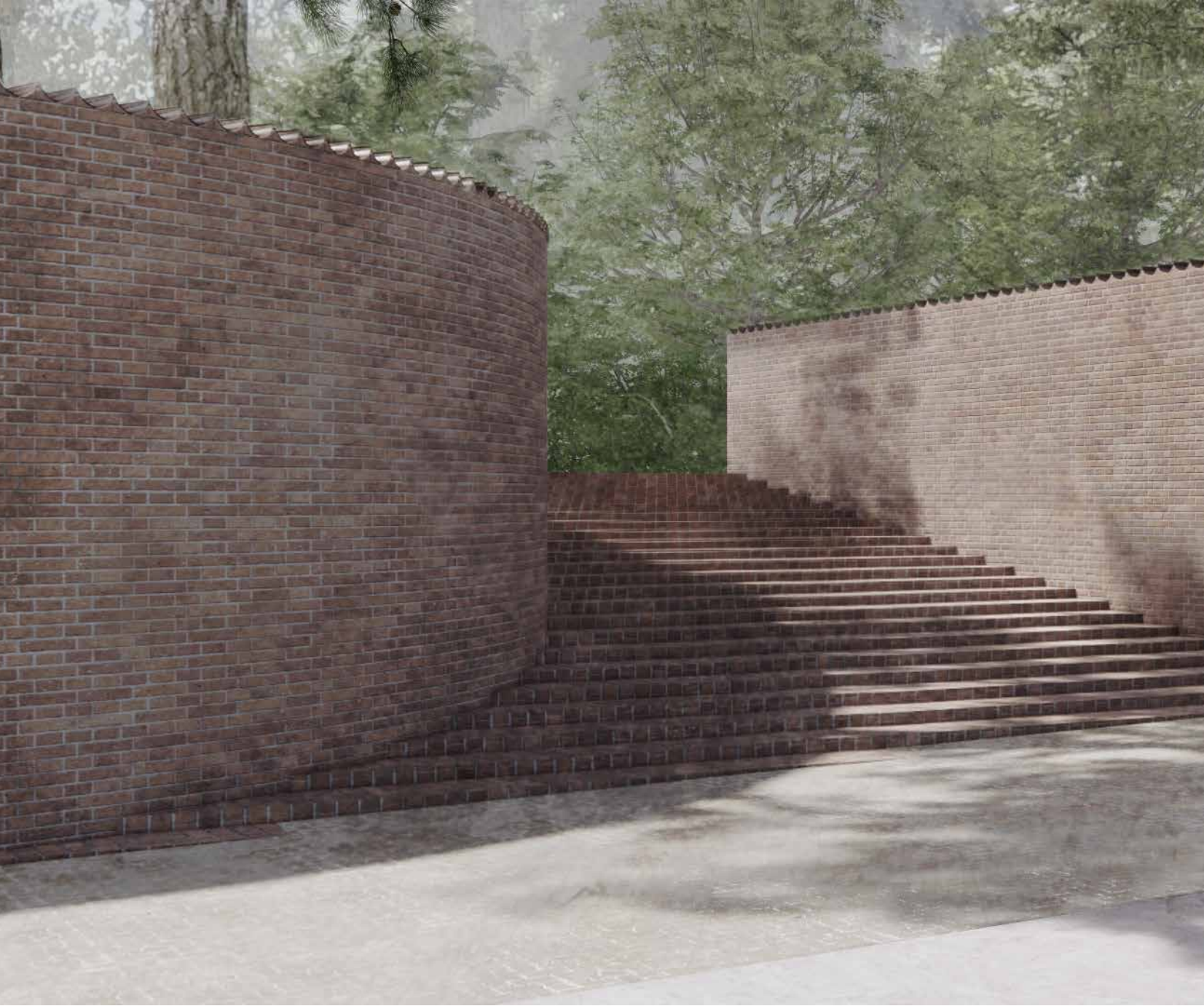
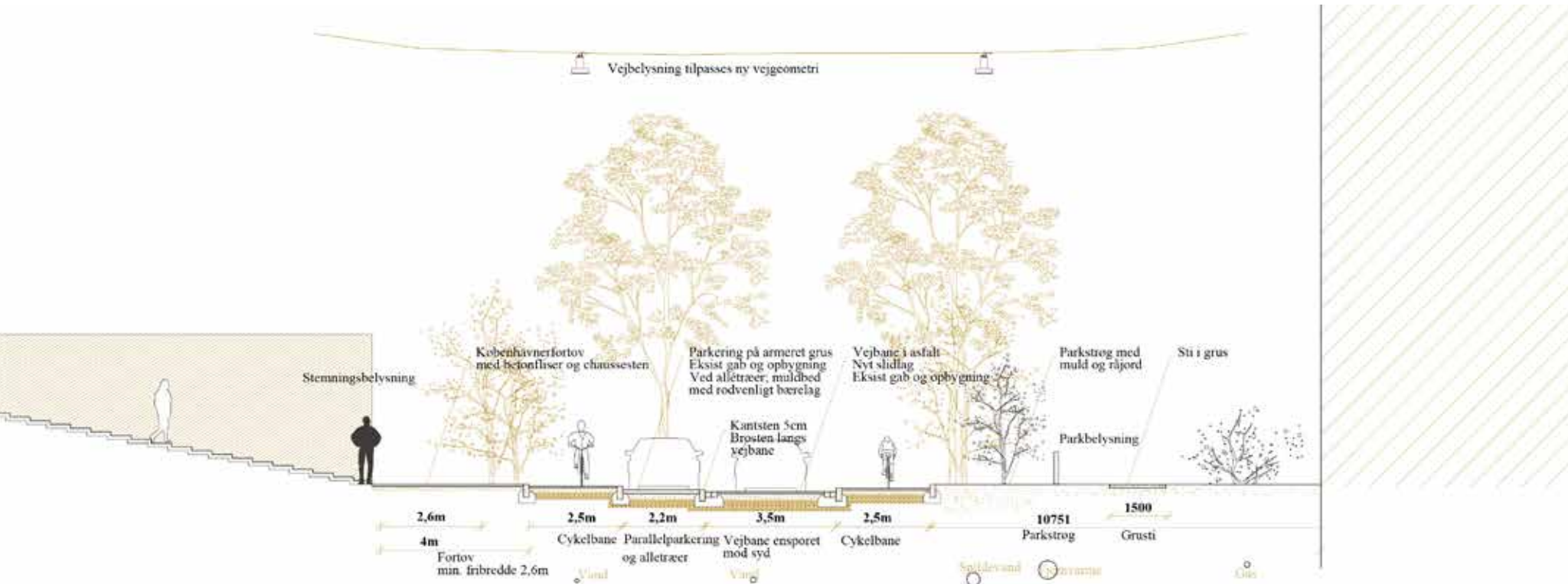
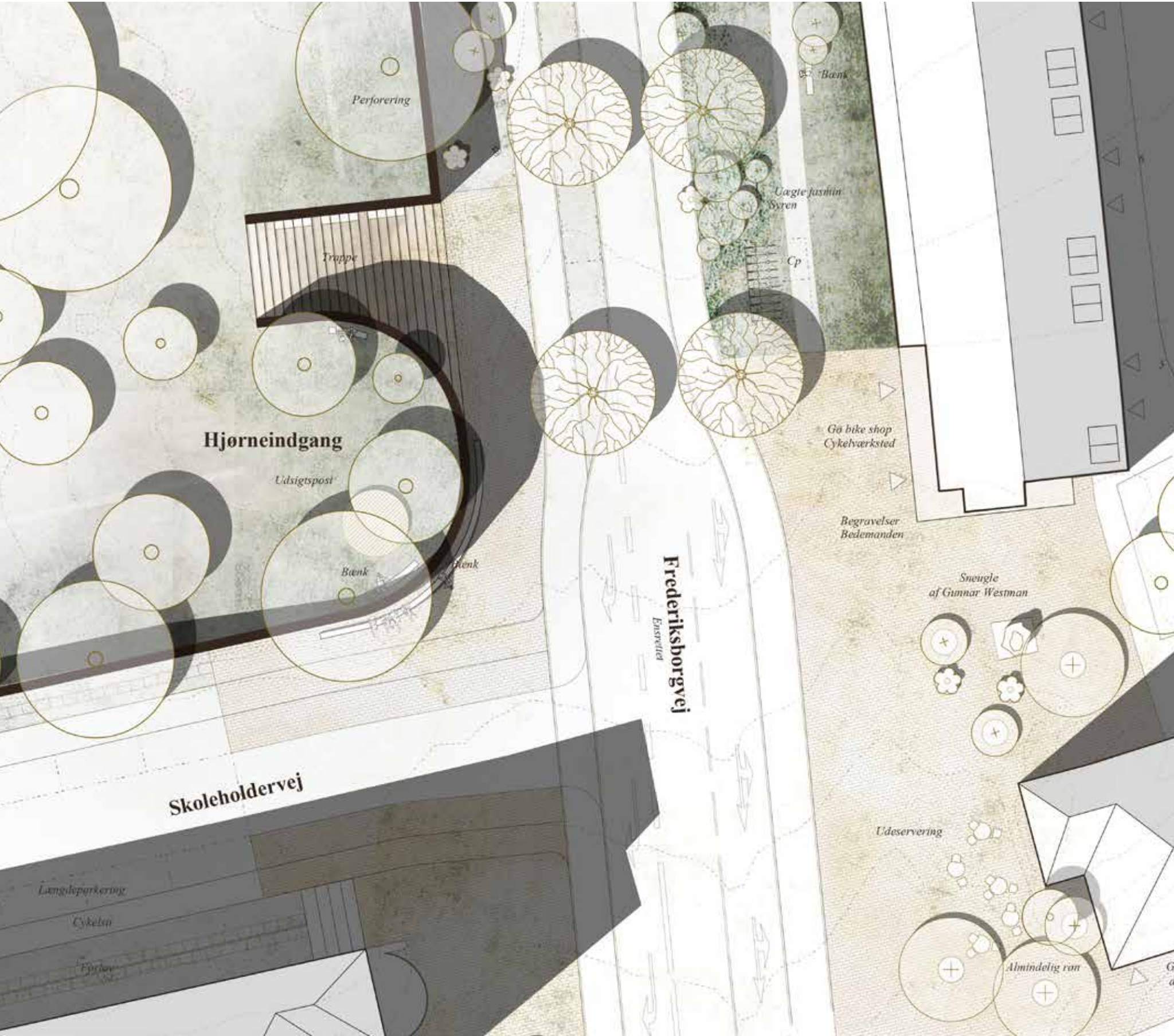
Tehaven er også et stille sted trukket væk fra gadens larm, men uden at den er placeret inde på kirkegårdens område. Der er adgang til Tehaven fra kirkegården og pladsen på den anden side af muren gennem perforerede pergolaer placeret i murens buengange. I den åbne pergola ind til Tehaven har vi placeret en lille café, tehuset, hvor du kan købe drikkevarer, is og måske lidt let mad.

Tanken er, at Tehaven skal være et sted hvor folk fra hele København cykler hen for at drikke te eller kaffe, spise frokost i det grønne, læse avis eller bare sidde.

Den sydlige æblehave bevarer vi næsten, som den er, men vi tilføjer en lukket pergola ud mod Frederiksborgvej, som bliver et nyt opholdsrum. Her har vi trykket et stykke af muren ind mod kirkegården, så man kommer til at sidde i et lille indhak under de nye buengange, der former pergolaens tag med udsigt til den grønne gade. Pergolaernes udtryk er inspireret af de mange buer og hvælvinger i området, som for

eksempel kirkens kvartcirkelbuer og tøndehvælvinger.

Både de perforerede og lukkede pergolaer ligger på hver side af den nye plads og markerer på den måde Hovedindgangen ind til kirkegården.

Muren og fyrretræer

Klinketrapper, Bispebjerg

Trappe og buegang, Århus Universitet

Hjørneindgangen

Den nye hjørneindgang er placeret i krydset mellem Skoleholdervej og Frederiksborgvej. Her laver muren et præcist bueslag, der inviterer gående ind. Cirkelslaget er en gengivelse af de bygninger, man ser netop syd for på Frederiksborgvej og endnu et eksempel på en fortolkning af Bispebjergs præcise buer, kupler og hvælvinger.

I den nye indgang har vi placeret en bred trappe, der folder sig ned med terrænet. Trappen er nøje placeret, så det er muligt at bevare alle de store eksisterende fyrretræer. Det er muligt

at tilføje en rampe ved denne indgang, men vi har valgt ikke at gøre det, da det så vil være uundgåeligt at fælde træer. Der findes allerede tilgængelige indgange midt på Skoleholdervej og Frederiksborgvej.

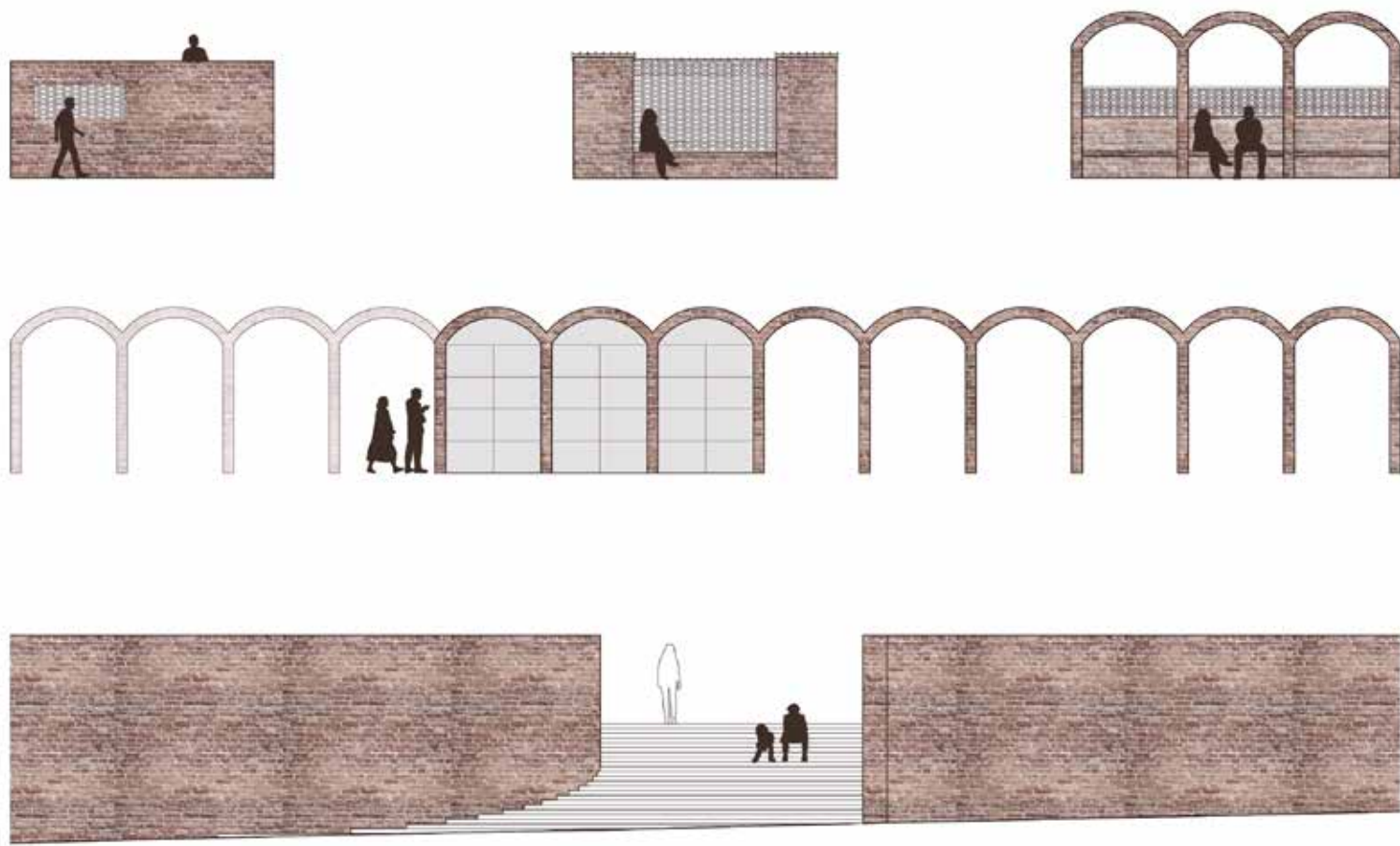
Vi foreslår at sænke muren en anelse her, så man fra kirkegården får et smukt kig ned over Frederiksborgvej og ind mod København. Nedenfor indgangen etablerer vi en klinktplads med Københavnerbænke og stemningsskabende belysning. Udover selve indgangen vil pladsen være med til at skabe

liv på et ellers tomt og lidt anonymt hjørne.

I vores bearbejdning af muren har vi fokuseret på at videreføre den klare logik og æstetik fra den nye indgang ved Skoleholdervej. Her er der blandt andet brugt perforeringer i muren til at bløde den op og gøre det muligt at kigge ind og ud uden at ændre for meget på murens udtryk. Tiltagene skal omdanne den ikoniske kirkegårdsmur, så den ikke er en barriere mellem gaden og kirkegården, men inviterer folk til at kigge og gå ind eller sidde langs mu-

ren. Det skal gøre det lettere at gå tur igennem kirkegården på langs, mens de forskellige tiltag skal være med til at understøtte bylivet langs muren.

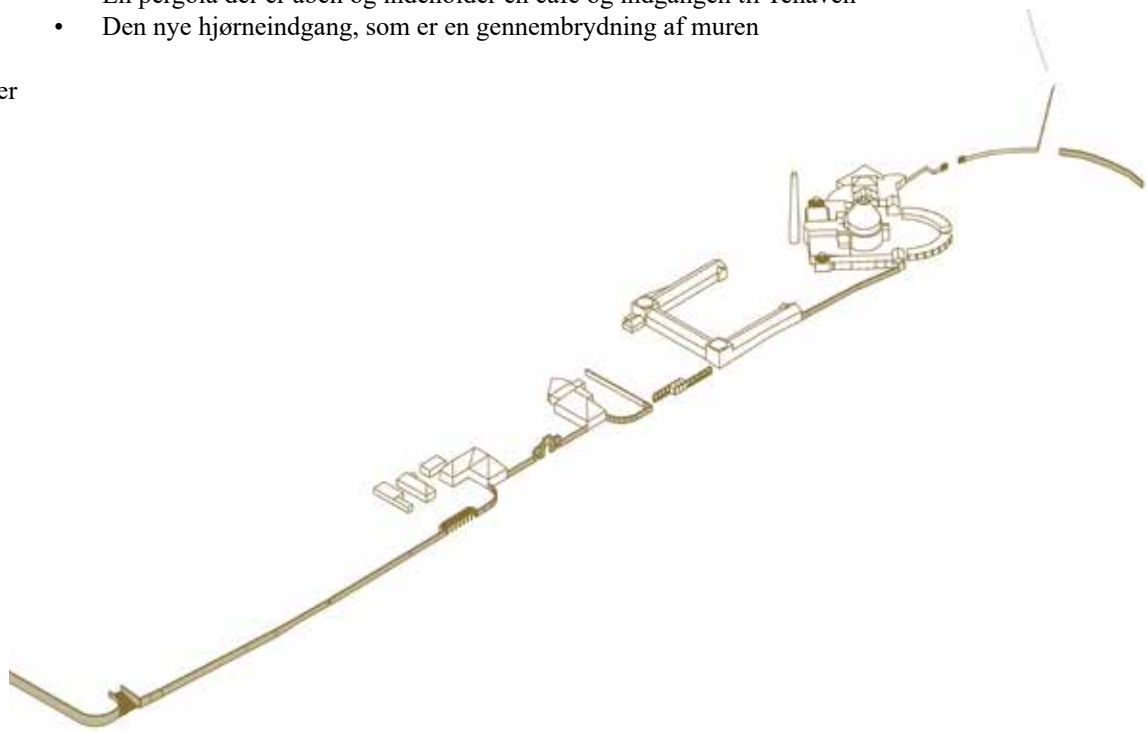
På de to tilstødende hushjørner overfor Hjørneindgangen etableres også klinkerpladser, så de tilsammen lader de smukke bygninger lande smukt og markerer ankomsten til alléen på Frederiksborgvej.

Muren bevares som et sammenhængende bygværk, og i alt tilføjer vi fem nye elementer, der passer til dens udtryk:

- En perforering af muren for at tillade mere lys, der hvor muren er uendelig høj
- En bænk og perforeringer af muren, der hvor sidevejen til Bispeparken møder Frederiksborgvej

- En pergola der fungerer som en siddeniche i muren
- En pergola der er åben og indeholder en café og indgangen til Tehaven
- Den nye hjørneindgang, som er en gennembrydning af muren

TRYGHED OG BELYSNING

En vigtig effekt af omdannelsen er, at den vil øge trygheden i kvarteret. Tryghed handler i høj grad om at skabe byliv – at der er folk, der opholder sig i og bevæger sig igennem byens rum. Det kræver, at der er noget at gøre, se og opleve og steder at sidde og at der passende belysning, så det ikke føles utrygt, selvom det er mørkt.

Vi har derfor fokus på, hvordan funktioner, aktiviteter og ophold relaterer sig til hinanden, og hvordan beplantning, belysning og materialer kan bruges til at skabe bedre rammer for et socialt, udendørs liv i Bispebjerg.

Vi bevarer og tilpasser den eksisterende belysning over Frederiksborgvej, da den er velfungerende og tilpasser

sig vejens geometri som en fin række af store julelys. På Torvet, Pladsen ved Hovedindgangen, Haven og Hjørneindgangen tilføjer vi stemnings- og tryghedsskabende belysning, der er afstemt til stedets funktion. I Parkstrøget tilføjer vi ekstra tryghedsskabende parkbelysning f.eks. i form af pullerter.

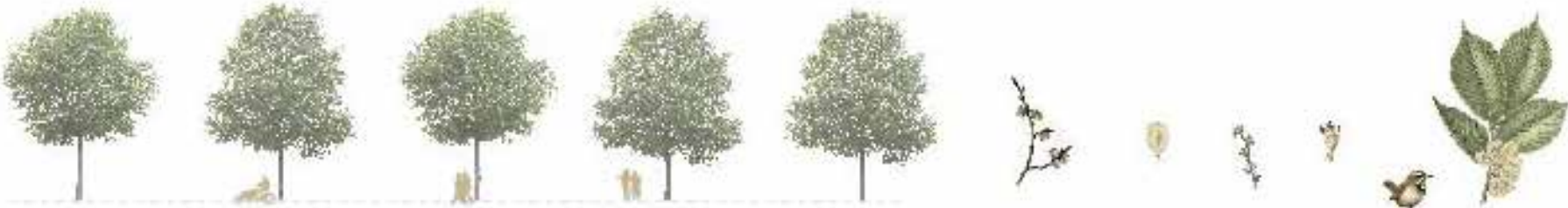
Vi har god erfaring fra andre projekter, som Kulbaneparken og Remiseparken, der også har haft problemer med utryghed, med at indtænke mange forskellige typer af brugere, deres behov og interesser. Det skal ikke forstås sådan, at alt skal være på samme sted, og at stedet skal kunne alt hele tiden. Men ved at placere funktioner og interesseområder tæt på hinanden, opstår der synergier mellem aktiviteter og

brugergrupper. Vi arbejder særligt med mellemrummene mellem funktioner, så mellemrummene bliver lige så vigtige ”bylivsskabere” som selve aktiviteterne. Det kan f.eks. være siddepladser i kanten af en legeplads, ved vandspejlet eller petanquebanerne. Målet er, at alle føler sig velkomne og trygge, uanset om de sidder og iagttager eller er del af en aktivitet.

Bispebjerg adskiller sig fra mange andre steder ved at tiltrække store grupper af turister og andre besøgende – særligt om foråret når kirsebærtræerne blomstrer på kirkegården. Derfor er det vigtigt at opnå en balance mellem at skabe gode hverdags-byrum til de lokale beboere, som favner deres brug og ønsker, samtidig med at det kan bære

de store grupper af besøgende. Det kan skabe lokal stolthed, at ens bydel er et populært sted, hvilket i sig selv kan understøtte et mere mangfoldigt byliv og en følelse af tryghed.

Bispebjerg er allerede et sted, mange kender, men når projektet er færdigt, skal det ikke kun være kirken og kirsebærtræerne, der tiltrækker folk. Hele Bispebjerg skal som opleves som noget særligt. Et sted, hvor nogen har gjort sig umage og et sted, man husker og ved, hvor er. Så københavnere vil sige: “Kom os cykle ud til Tehaven på Bispebjerg og nyde foråret”, og lokale vil spørge hinanden om de skal mødes under alléen og se på de mange fine træer, der blomstrer og summer af insektliv.

Nye allétræer - Elm

Træer på torvet i dag - Platan

Nye blomstrende træer

Et bredt udvalg af træer, blomster og buske udgør beplantningen på torvet og Frederiksborgvej. Arterne tæller blomstrende og duftende træer som oktoberkirsebær, syrener, uægte jasmin, bærmispel og æble, mens alléen udgøres af elmetræer.

Elm er hjemmehørende og et klassisk allétræ i Danmark, men arten har været næsten udryddet på grund af elmesyge. På grund af sygdommen har elmetræer ikke været brugt i mange år, men Københavns Universitet har udviklet en ny variant af elmetræer, der ikke får elmesyge. Vi mener elm er et godt valg på grund af dets historie som et klassisk allétræ i Danmark og træets mange forskellige kvaliteter. Elm er stormfast og tåler frost og giver god skygge fra sin store krone. Træet vokser hurtigt og bliver et smukt og markant træ, der vil være med til at sikre, at Frederiksborg-

vej stadig kan aflæses som en prominent og kulturhistorisk vej.

Flere af de blomstrende arter findes på kirkegården bl.a. under poppelalléen og i æblehaven. De mange forskellige blomster vil tiltrække insekter og sommerfugle, mens planternes forskellige højder og struktur betyder, at de kan være levested for flere slags arter. Bærrene på bærmispel spises gerne af solsort, bogfinke, musvit og grønirisk, og den store krone på det høje elmetræ er oplagt at bygge rede i.

Beplantningen skal være nærværende og rumskabende, så den både indrammer og kendetegner de lokale pladselementer og steder og samtidig bidrager med biodiversitet og et godt mikroklima til ophold. Det vil sige læ for vind og en skyggende, svalende effekt ved hedeølger.

Aktiviteter og funktioner

Med respekt for kvarterets egenart og kulturarv har vi søgt skabe et sammenhængende projekt, der kan løfte området med smukke, grønne, trygge byrum og plads til et godt hverdagsliv. Ved at ensrette og fredeligøre trafikken på Frederiksborggade og indsnævre vejaræalet på tværs af torvet, skaber vi gode forhold for gående og cyklister og mere plads til rekreative og grønne arealer.

Landskabsgrebet rummer et bredt og varieret udpluk af byrum: pladser, parkstrøg, natur og haverum. Byrum skabt med udgangspunkt i stedets muligheder. Forløbet er langt og derfor er det vigtigt ikke at sprede alle aktiviteterne ud, men koncentrere dem der, hvor det er mulighed for at skabe synergi med allerede eksisterende funktioner.

Der er indarbejdet både stille steder og steder med koncentration af byliv. I de stille steder er der fokus på at skabe grønne rum med mulighed for ophold og færdsel i hverdagen. I de

mere aktive steder, der er placeret på Bispebjerg Torv og på pladsen foran Hovedindgangen, er der programmeret flere aktiviteter og funktioner, der skaber fællesskab og synergi på tværs.

Torvet rummer gode muligheder for at styrke miljøet omkring Café Bjergtet med petanque og ophold. Her har vi anlagt en lille have mellem de mindre blomstrende træer i kanten i torvets nordøstlige hjørne. I forbindelse med Dansekapellet har vi foreslået at etablere et lille dukketeater og en dansescene. Selve akse etableres med en kantning af klinker som samtidig danner en langstrakt bæk på begge sider af vejen, hvor man kan opholde sig og se på kirken, bylivet eller mod vest med landskabet i horisonten.

Omkring kirken i det sekundære projektområde foreslår vi at fastholde det store, åbne, fleksible parkrum. Her er plads til hverdagsliv med kongespil og krocket, og her kan arrangeres større events som koncerter og kirkens årlige

sommerfest. Parkrummet og kirken indrammes af små blomstrende træer i kanten. Mellem træerne kan der placeres bænke til ophold.

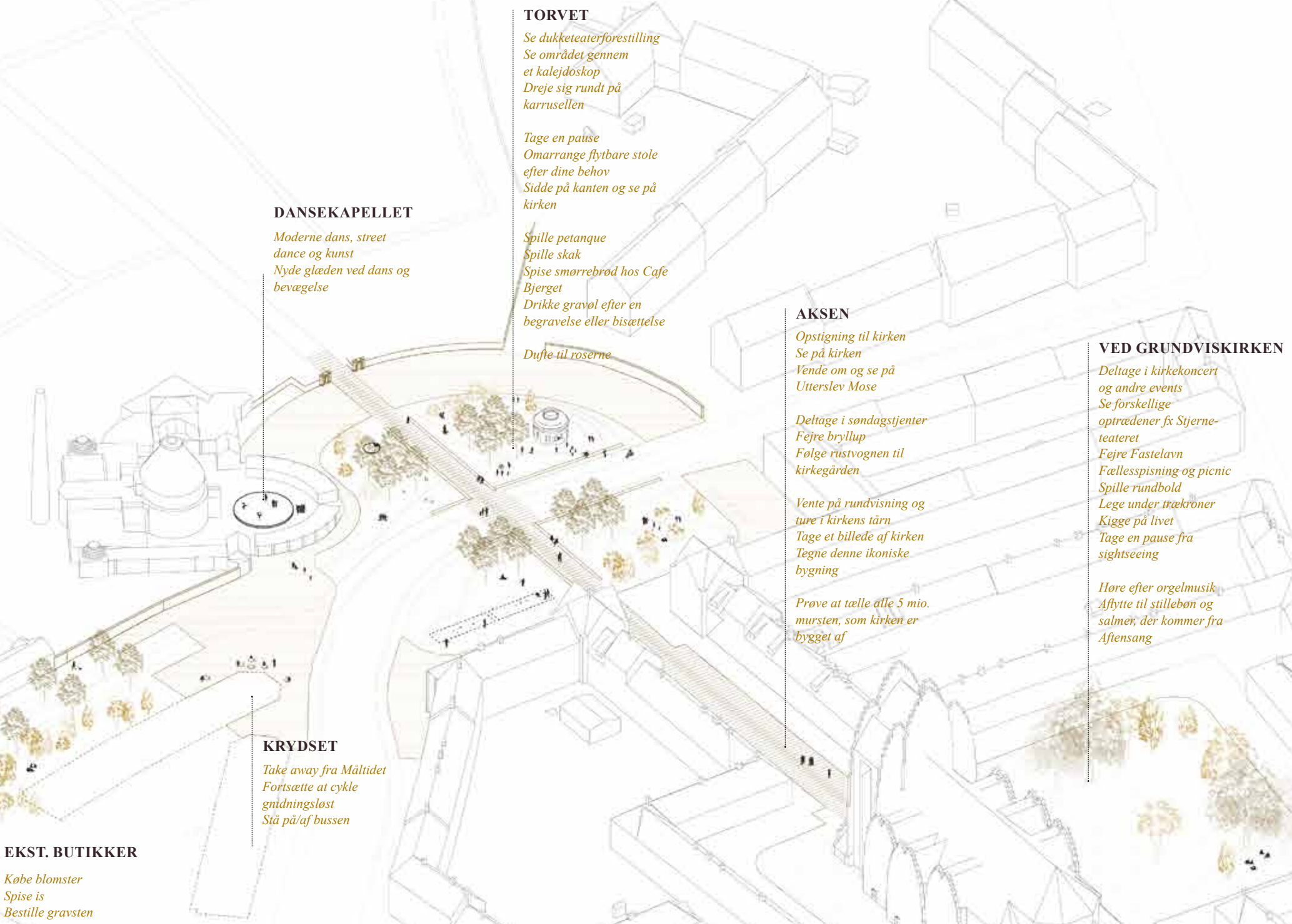
Hele torvet samles af en klinkebefæstelse, der ligger i kanten af torvet og danner en ensartet arme med plads foran kapellet og de forskellige caféer og restauranter, der omgiver torvet.

Ved Hovedindgangen er der skabt et nyt byrum med et vandspejl, hvor børn kan låne både, der kan sejle rundt med vinden. Nord for pladsen åbnes en del af haven op ud mod Frederiksborgvej, indrammes af murede halvcirkelbuer og en lille café med udeservering, fortovet er blevet bredere ude foran de eksisterende erhvervslokaler og butikker på modsat side af vejen.

Langs Frederiksborgvej er der skabt et langstrakt parkstrøg med grønne rum til picnic og ophold. Parkstrøget bindes sammen af et slynget stiforløb. Mellem beplantningen er der mulighed

for mindre nedslag til leg og ophold. I østsiden af vejen er et bredere fortov med beplantning langs kirkegårdsmuren. En pergola med ophold er indpasset syd for pladsen, og der er punktvist placeret københavnerbænke til ophold langs muren. Ved Den Lille Indgang overfor Bispeparken er der skabt et mindre klinkefelt i fortovet, der markerer indgangen, og der er lavet et indhak i muren over for sidevejen, med en bæk svarende til dem der er lavet ved Skoleholdervej.

Frederiksborgvej afsluttes med en klinkelplads: både langs husfacaderne og foran trappen ved den nye hjørneindgang til kirkegården. Her vil være mulighed for ophold og serveringstedet med udsigt i fremtiden.

Inddragelse

En god og konstruktiv inddragelse er et vigtigt udgangspunkt for at skabe et projekt, som borgere kan genkende sig selv i. Det skaber begejstring, stolthed og ikke mindst lokalt ejerskab. Borgerinddragelse kan have mange former. Det kan være workshops, åben tegnestue, præsentationer og afslappede samtaler ved projektområdet. For at inddragelsen kan fungere og bruges kræver det, at man som fagperson virkelig lytter til og prøver at forstå borgeres ønsker og behov for at kunne oversætte dem til specifikke forslag til landskabeligt design.

Omsætningen fra drøm til virkelig kræver ofte, at man som landskabsarkitekt ikke kun hører, hvilke ting der bliver efterspurgt, men forstår hvilken funktion, udtryk eller sanselig oplevelse, det udspringer af. Det er en vigtig egenskab, fordi borgere kan udtrykke meget konkrete ønsker om alt fra blomster til bænke og belægnings, der ikke altid er mulige at efterkomme. Her er det derfor vigtigt at forstå, at ønsket om at få plantet en engelsk rose ikke nødvendigvis handler om lige præcis den rose, men måske stammer fra en

drøm om at kunne dufte til en blomst, følge årstidernes gang eller skabe bedre vilkår for bier. Et ønske om en Københavnerbæk er måske i bund og grund et ønske om gode, trygge, hyggelige siddepladser og et forslag om en brostensbelægning stammer måske ud fra en forhåbning om at skabe en særlig stemning, sænke trafikken eller noget helt tredje. Inddragelsesprocessen er derfor vigtig for at skabe et projekt, som både beboere og besøgende kan se sig selv og deres liv i. Og så er det altid en meget særlig oplevelse og proces, når en gruppe engagerede borgere kommer på besøg på tegnestuen og deler deres visioner, drømme og ambitioner for fremtidens København. Det inspirerer designprocessen og bidrager med en stor motivation og arbejdsglæde.

Den sociale og samskabende proces resulterer typisk i et virkelig positivt og konstruktivt samarbejde, hvor borgere får oplevelsen af at deres – og byens – behov er blevet set, hørt, forstået og gjort til virkelighed.

Robusthed

Det forslag, vi her har beskrevet, bygger på et enkelt og helhedsskabende hovedgreb. Kulturarven og vores læsning af stedet har dannet rammet for hovedgrebet, og vores materialevalg bygger videre på det, som kan ses i Bispebjerg i dag. Det vil sige klinker, granit, Københavnerfortove og grusflader. Det er materialer, der understøtter projektets arkitektur og funktion og skaber en arkitektonisk harmoni. Beplantningen er en sammenhængende ryggrad i projektet, der understøtter belægningerne, tydeliggør Frederiksborgvejs historie som kongevej og indrammer og definerer de vigtigste akser.

Hovedgrebets enkelthed betyder, at projektet har en robust, landskabelig ramme, hvor der er plads til og muligheder for at indpasse forskellige former for funktioner og nedslag. Disse funktioner kan ændres eller flyttes over tid. Der kan f.eks. laves nye opholdsmuligheder i kanten af torvet eller langs Frederiksborgvej under beplantningen. Selvom der kommer nyt til, vil udformningen stadig være styret af den overordnede landskabelige ryggrad, så det ikke det går ud over hovedgrebets intentioner.

Det er afgørende, for at projektet bliver en succes, at der bliver valgt den "rigtige" programmering, som passer til brugerne, deres tilhørsforhold og stedets brugbarhed. Det vil få en afgørende betydning for, hvilket byliv der i sidste ende udspiller sig. Derfor er det vigtigt, at programmeringen afstemmes lokalt med beboerne i kvarteret.

Selvom vi har foreslået konkrete tiltag som det lille dukketeater, den smukke, store granitflade og Tehaven, er det altså vigtigt at understrege, at landskabsrammen er robust og justérbar. Den kan tilpasses lokale ønsker, og det er oplagt at arbejde videre med konceptet i samarbejde med områdets beboere, så de endelige funktioner er de helt rigtige. Måske drømmer torvets naboer om en læsehav, en fælles grill eller gynger under alléen. Måske vil de hellere have, at dukketeatret bliver til en pavillon, der sælger blomster, eller at pavillonen helt udgår. Ingen af delene vil ændre på torvets overordnede arkitektur eller disponering, og det vil stadig understøtte et levende og mangfoldigt byliv.

Bispebjerg Torv og Frederiksborgvej
August 2023

BOGL NIRAS SUBSTRATA